

บทที่ 2

ประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า

เครื่องหมายการค้าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่งซึ่งมีความสำคัญในทางธุรกิจเป็นอย่างมาก เป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ และมีบทบาทสำคัญทางการค้าเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน ในบทที่ 2 นี้จะกล่าวถึงความเป็นมาของเครื่องหมายการค้าที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน โดยแบ่งวิวัฒนาการของการคุ้มครองเครื่องหมายการค้าทั้งของต่างประเทศและในประเทศไทย ประโยชน์ของเครื่องหมายการค้า การได้มาซึ่งสิทธิในเครื่องหมายการค้า แนวคิดเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ กรรมสิทธิ์รวม รวมถึงแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา

ประวัติความเป็นมาของกฎหมายเครื่องหมายการค้า

กฎหมายเครื่องหมายการค้ามีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องนับจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยมีแนวคิดพื้นฐานเพื่อต้องการลดความสับสนหลงผิดไม่ให้เกิดแก่ผู้บริโภคเกี่ยวกับเจ้าของหรือแหล่งกำเนิดสินค้า จึงมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจในแต่ละยุคสมัยและเขตประเทศ เมื่อเศรษฐกิจการค้า สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป กฎหมายเครื่องหมายการค้าจึงต้องมีการวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดนิ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับปัจจัยดังกล่าวเช่นกัน จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของกฎหมายเครื่องหมายการค้าในหัวข้อนี้ผู้ศึกษา จึงแบ่งแยกวิวัฒนาการการคุ้มครองเครื่องหมายการค้าเป็น 2 กลุ่มวิวัฒนาการที่เราควรทราบ ได้แก่ 1. วิวัฒนาการการคุ้มครองเครื่องหมายการค้าในต่างประเทศ และ 2. วิวัฒนาการการคุ้มครองเครื่องหมายการค้าในประเทศไทย ดังนี้

1. วิวัฒนาการการคุ้มครองเครื่องหมายการค้าในต่างประเทศ

ในยุคแรกเริ่มสมัยเข้าสู่ราวศตวรรษที่ 5-6 ก่อนคริสต์ศักราช มีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีว่า มีการนำเอาเครื่องหมายมาหมายที่ภาชนะ เช่น ไห ขวด เครื่องปั้นดินเผา พ่อค้าจำแนกสินค้าโดยการทำเครื่องหมายบนสินค้าของตนหลากหลายรูปแบบ วิธีการดังกล่าวมีมาตั้งแต่ ยุคสมัยกรีก โรมัน (Marise Cremona, 2006, p. 83)

ต่อมาในยุคกลาง (Middle Ages) ช่วงศตวรรษที่ 5-15 ได้มีการใช้เครื่องหมายการค้าเพื่อหมายกับสินค้าโดยมีการใช้อย่างแพร่หลายขึ้น ยุคนี้เป็นยุคที่เครื่องหมายการค้ามีการบังคับใช้ และมีบทบาทเข้ามาทำหน้าที่บอกแหล่งกำเนิดของสินค้า เป็นการควบคุมคุณภาพกับผู้บริโภค และทำหน้าที่คุ้มครองผู้ผลิตหรือเจ้าของเครื่องหมายการค้าในเรื่องการแข่งขันทางการค้า โดยสามารถจำแนกเครื่องหมายออกได้เป็น 2 ประเภท ตามความมุ่งหมาย คือ (ธัชชัย สุขผลศิริ, 2538, หน้า 9)

1) Proprietary Mark เป็นเครื่องหมายการค้าซึ่งเจ้าของสินค้านั้นมักจะติดไว้กับสินค้าของตน เพื่อให้พวกเสฉิมหรือกฤติที่อ่านหนังสือไม่ออกได้รู้ว่าเป็นสินค้าของนายจ้างของตน หรือเพื่อสามารถระบุตัวเจ้าของสินค้าได้ในกรณีที่เรืออัปปางหรือถูกโจรสลัดปล้นเอาสินค้าไป เครื่องหมายอย่างนี้ใช้โดยพ่อค้ามากกว่าพวกช่างฝีมือ และไม่มีหน้าที่เกี่ยวกับการบ่งบอกถึงแหล่งการผลิตแต่อย่างใด

2) Regulatory Production Mark เป็นเครื่องหมายที่ต้องติดกับสินค้า โดยบทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบของทางราชการ หรือข้อบังคับของสมาคมพ่อค้า วัตถุประสงค์ที่บังคับให้ติดเครื่องหมายกับสินค้าก็เพื่อที่ว่า ในกรณีที่มิได้มีสินค้าชำระคบกพร่องออกสู่ท้องตลาด จะได้ตามย้อนกลับไปได้ถึงต้นตอผู้ผลิตและลงโทษหรือเรียกค่าเสียหายผู้ผลิตได้ หรือในกรณีที่มิได้มีสินค้าต่างชาติ หรือนอกเขตลัดกลอบเข้ามาขายในท้องที่ใดที่สมาคมพ่อค้าหนึ่งได้ผูกขาดอยู่ก่อนแล้ว จะได้ทราบหรือยึดเสียได้ เครื่องหมายประเภทนี้จึงมีหน้าที่บ่งบอกถึงแหล่งกำเนิดสินค้า

จากประวัติศาสตร์ในยุคกลางนี้ จึงเห็นได้ว่า เครื่องหมายการค้ามีต้นกำเนิดเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคมิให้ถูกหลอกลวงถึง คุณภาพและแหล่งกำเนิดสินค้าและเพื่อคุ้มครองผู้ผลิตในแง่การแข่งขันในท้องที่หนึ่ง ๆ

หลักกฎหมายที่เกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าเริ่มปรากฏเมื่อประมาณ ค.ศ.1601 ในประเทศเยอรมันได้มีการกำหนดห้ามมิให้ผู้ใดใช้เครื่องหมายการค้าของผู้อื่น แม้จะเป็นการนำเครื่องหมายนั้นมาดัดแปลงโดยเพิ่มเติมส่วนประกอบบางส่วนเข้าไปก็ตาม

ในสหราชอาณาจักร ในเวลาใกล้เคียงกันได้มีการประกาศห้ามมิให้ช่างทองหรือช่างเงิน รายใดค้าเครื่องเงิน จนกว่าจะได้รับอนุญาตให้ติดตราหัวเสือดาวและเครื่องหมายรูปคนงาน มิฉะนั้นจะต้องโทษปรับเป็นสองเท่าของราคาสินค้านั้นและใน ค.ศ.1619 ได้มีการอนุญาตให้ผู้ผลิตสินค้านั้นหนึ่งมีสิทธิในการขายกากเพชรผู้เดียว โดยห้ามมิให้พ่อค้าผู้ใดขายกากเพชร ถ้าไม่มีตราสิงโตครึ่งตัวถือคทาพร้อมกับตัวอักษรว่า “Scepters fovent artes”

ใน ค.ศ.1591 มีคดีเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าที่ได้บันทึกกันไว้ เป็นหลักฐานเป็นครั้งแรกในศาลอังกฤษ คือคดีเกี่ยวกับพ่อค้าผ้า พ่อค้าผ้าผู้นี้ได้ขายผ้าที่มีคุณภาพดีอย่างยิ่งจนประชาชนใน

กรุงลอนดอนเพียงแต่ได้เห็นเครื่องหมายการค้าของเขาก็จะซื้อผ้าชิ้นนั้นทันที ดังนั้นศาลจึงเห็นว่าเมื่อพ่อค้าผ้าผู้ใดนำเครื่องหมายการค้าของเขาไป ใช้กับสินค้าของตนโดยไม่ได้รับอนุญาตจนประชาชนหลงผิดคิดว่าสินค้านั้นเป็นของพ่อค้าผ้าผู้นั้น ประชาชนที่ได้ซื้อผ้าไปโดยหลงผิดมีสิทธิฟ้องร้องต่อศาล แต่อย่างไรก็ดี คดีไม่เป็นที่แน่ชัดว่าพ่อค้าผ้าผู้เสียหายหรือประชาชนที่ซื้อผ้าไปโดยหลงผิดเป็นผู้ฟ้องร้อง

ใน ค.ศ.1783 คดี Singleton v. Bolton ศาลอังกฤษได้ยกฟ้องของโจทก์ซึ่งเป็นบุตรชายของ Dr. Johnson ผู้ผลิตยาชนิดหนึ่งเป็นยี่ห้อสีเหลือง โดยโจทก์ได้ฟ้องห้ามมิให้จำเลยขายยี่ห้อโดยใช้ชื่อ Dr. Johnson และศาลได้ยกฟ้องเพราะไม่ปรากฏหลักฐานว่าจำเลยได้ขายสินค้าโดยแสดงให้เห็นว่าสินค้านั้นผลิตโดยโจทก์

ใน ค.ศ.1824 คดี Sykes v. Syke โจทก์คดีนี้ประสบความสำเร็จในการฟ้องผู้ผลิตซึ่งนำเครื่องหมายการค้าของโจทก์ไปใช้กับสินค้าของจำเลยโดยไม่ได้รับอนุญาตและนำสินค้าที่ติดเครื่องหมายการค้าดังกล่าวไปขายให้กับพ่อค้าปลีกอีกชั้นหนึ่ง

ในคดี Singer Manufacturing Co.V. Loog ผู้พิพากษา Lord Blackburn ได้กล่าวถึงหลักการเบื้องต้นของกฎหมายเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าว่า เมื่อผู้ใดขายสินค้าโดยรู้ยี่ห้อสินค้านั้นไม่ใช่ของเจ้าของที่แท้จริง แต่ผู้นั้นได้ขายสินค้านั้นราวกับว่าเป็นสินค้าของเจ้าของ ผู้นั้นทำให้เจ้าของที่แท้จริงได้รับความเสียหาย

ใน ค.ศ.1833 คดี Millington v. Fox ศาลได้วางแนวไว้ว่า โจทก์อาจร้องขอให้มีการคุ้มครองชั่วคราวได้ ถ้าหากจำเลยมีพฤติกรรมที่จะฉ้อฉล แม้ว่าตามพฤติกรรมจำเลยได้แสดงออกว่าตนบริสุทธิ์ก็ตาม ซึ่งหลักการดังกล่าวประเทศสหรัฐอเมริกาได้ นำเอาหลักการดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการให้ความคุ้มครองเครื่องหมายการค้าของประเทศสหรัฐอเมริกา และได้มีการบันทึกในคดีเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าซึ่งตัดสินโดยศาลมลรัฐแมตซาชูเซตส์ และ ค.ศ.1870 สภาองเกรสได้ออกกฎหมายเครื่องหมายการค้าฉบับแรกเพื่อใช้บังคับ (Federal Trademark Statute) และใน ค.ศ.1881 ได้ออกกฎหมายฉบับใหม่ และได้ถูกยกเลิกโดยกฎหมายที่ออกใน ค.ศ.1905 และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเมื่อ ค.ศ.1920 และมีการแก้ไขเพิ่มเติมอีกใน ค.ศ.1946 โดยออกเป็นพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าที่เรียกว่า “Lanham Act” ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 1947 และบังคับใช้ทั่วสหรัฐอเมริกา โดยมีหลักการเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าที่จะได้รับการจดทะเบียน และการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิในเครื่องหมายการค้าด้วย (วิรัช ทรัพย์มาติกุล, 2546, หน้า 11)

สหราชอาณาจักร ได้ตรา Trade Marks Registration Act ออกใช้บังคับใน ค.ศ.1875 พระราชบัญญัตินี้เป็นกฎหมายที่เริ่มต้นวางระบบการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าและกำหนดว่า เครื่องหมายการค้าที่จะจดทะเบียนต้องมีลักษณะบ่งเฉพาะและบัญญัติให้สิทธิเด็ดขาด (Exclusive Right) ในการใช้เครื่องหมายการค้าแก่เจ้าของเครื่องหมายการค้าผู้นำเครื่องหมายการค้ามาจดทะเบียน ต่อมาใน ค.ศ.1883 ประเทศอังกฤษได้ตราพระราชบัญญัติ Trade Marks ออกมาใช้บังคับ และยกเลิก Trade Marks Registration (1875) โดยพระราชบัญญัติฉบับใหม่ได้ขยายบทบัญญัติ เครื่องหมายการค้าที่จะจดทะเบียนได้ ให้ครอบคลุมถึงถ้อยคำที่คิดขึ้น หรือถ้อยคำที่ไม่ใช่คำสามัญ แต่วลี “ถ้อยคำที่คิดขึ้น” (Fancy Word) ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมใน ค.ศ.1888 ให้ครอบคลุมถึง “ถ้อยคำที่ประดิษฐ์ขึ้น” (Invented Word) และใน ค.ศ.1905 ประเทศอังกฤษได้ออกกฎหมาย Trade Marks Act ออกมาอีกฉบับหนึ่ง และวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าที่จะจดทะเบียนว่า จะต้องเป็นเครื่องหมายการค้าที่ไม่เหมือนคล้ายหรือลวงสาธารณชนให้สับสนหลงผิดกับ เครื่องหมายการค้าของผู้อื่น รวมทั้งวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าที่จะ ตั้งใจใช้เป็นเครื่องหมายการค้าให้สามารถจดทะเบียนได้เช่นเดียวกับเครื่องหมายการค้าที่ได้ใช้ มาแล้ว นอกจากนี้ยังได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเพิกถอนการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าที่ได้ จดทะเบียนไว้แล้วแต่เจ้าของไม่ได้ใช้ (Non-use) ภายใน 7 ปี รวมทั้งการเพิกถอนเครื่องหมายการค้า ที่ไม่มีลักษณะบ่งเฉพาะด้วย และใน ค.ศ.1938 ได้มีการตรา Trade Mark Act อีกฉบับหนึ่ง (เสาวลักษณ์ จุลพงศธร, 2530, หน้า 5-8)

การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมในยุคต่อมาทำให้การใช้เครื่องหมายการค้าแพร่หลายยิ่งขึ้น ผู้ผลิตจึงต้องถูกบังคับโดยปริยายให้ต้องพึงเครื่องหมายในการแสดงที่มาของผลิตภัณฑ์สินค้าเพราะ ผู้ผลิตไม่อาจติดต่อกับผู้บริโภคได้โดยตรงดังแต่ก่อน ตลอดจนบรรดาผู้บริโภคต้องอาศัย ประสบการณ์มากขึ้นในการจำแนกเพื่อซื้อผลิตภัณฑ์ที่ตนพอใจด้วยการพิจารณาเครื่องหมายการค้าอัน ปรากฏที่ผลิตภัณฑ์ ดังเห็นได้จากในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีการเปลี่ยนโฉมหน้าธุรกิจอย่าง รวดเร็ว จาก ค.ศ.1871 ที่มีการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าเพียง 121 รายเพิ่มขึ้นเป็น 1,000 ราย ใน ค.ศ.1875 และมากกว่า 10,000 รายใน ค.ศ.1906

ในยุคสมัยใหม่ นับตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 19 หลาย ๆ ประเทศเริ่มมีการบัญญัติกฎหมาย เครื่องหมายการค้าขึ้นมา มีการขยายความคุ้มครอง ในระดับระหว่างประเทศ โดยอนุสัญญากรุง ปารีส ว่าด้วยความคุ้มครองทรัพย์สินอุตสาหกรรม ค.ศ.1883 และมีการพัฒนาเรื่อยมาจนกระทั่ง ต่อมา มีการนำสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ว่าด้วยทรัพย์สินอุตสาหกรรม เข้าไปเปิดประเด็นในการ เสรจการค้าระหว่างประเทศของแอกต์ และในที่สุดได้มีข้อตกลงว่าด้วยสิทธิทรัพย์สินทางปัญญา

เครื่องหมายการค้า ได้ถูกหยิบยกมาเจรจาหรือระดับประเทศหมู่วมวลสมาชิกองค์การการค้าโลก (WTO) ได้มีการขยายความคุ้มครองเพื่อให้หมู่วมวลสมาชิกจะต้องอนุวัติการตามความตกลง ว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ที่เกี่ยวกับการค้า (Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights หรือ TRIPs) โดยบัญญัติกฎหมายให้สอดคล้อง อันเป็นวิวัฒนาการของเครื่องหมายการค้าในยุคปัจจุบัน (ปริญญา ศรีเกตุ, ออนไลน์, 2554)

2. วิวัฒนาการการคุ้มครองเครื่องหมายการค้าในประเทศไทย

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เครื่องหมายการค้าเข้ามามีบทบาทสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา เนื่องจากการเจริญสัมพันธ์ไมตรีทางการทูตและทางการค้า พาณิชย์กับต่างประเทศเริ่มมีมากขึ้น การที่เจ้าของธุรกิจการค้าต่างประเทศได้นำเอาสินค้าที่ใช้หรือประทับเครื่องหมายการค้าเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทยก็มีมากขึ้น

การให้ความคุ้มครองสิทธิอันเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายของประเทศไทย ได้เริ่มขึ้นใน พ.ศ.2452 ปราบกฏบทบัญญัติว่าด้วยความผิดฐานปลอม และเลียนเครื่องหมายการค้ารวมทั้งความผิดในการนำเข้า และจำหน่ายสินค้าที่ใช้เครื่องหมายการค้าปลอม และเลียนภายใต้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 อย่างไรก็ตามกฎหมายอาญานี้บัญญัติความผิดและโทษทางอาญาต่อการกระทำที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น หาได้บัญญัติกรณีสิทธิทางแพ่งแต่อย่างใดไม่ (ชลธิชา สมสอด, 2542, หน้า 12)

รัฐบาลไทยได้เริ่มเข้ามามีบทบาททางด้านเครื่องหมายการค้าประมาณปี พ.ศ.2453 โดยได้จัดตั้ง “หอทะเบียนเครื่องหมายการค้า ” ขึ้นในกระทรวงเกษตราธิการ และออกกฎหมายเกี่ยวกับเครื่องหมายสินค้าเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า “Law on Trade Marks and Trade Names of B.E. 2457: พระราชบัญญัติลักษณะเครื่องหมาย และยี่ห้อการค้า พ.ศ.2457” ในเวลาต่อมา แต่กฎหมายนี้มิได้มีการบังคับใช้กันมากนัก ดังนั้นกิจการที่เป็นอยู่ในเวลานั้นส่วนใหญ่คือ การรับจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าไว้เท่านั้น กรณีพิพาทระหว่างเจ้าของสินค้าภายในประเทศไม่มีใครมี จะมีก็แต่รัฐบาลต่างชาติที่ประสงค์ให้รัฐบาลไทยกวาดล้างดูแลเกี่ยวกับการใช้เครื่องหมายการค้าหรือสลากติดกับสินค้า ซึ่งมักจะให้รัฐบาลไทยให้การรับรองโดยสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีกับประเทศนั้น ๆ

ในเวลาต่อมา งานเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้ามีความสำคัญมากขึ้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จึงมีพระบรมราชโองการให้ตั้งกรมทะเบียนการค้าขึ้นในกระทรวงพาณิชย์ มีหน้าที่แต่เดิมในการประกาศและรักษามาตราชั่ง ตวง วัด กับรับจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า ดังนั้นในส่วนเกี่ยวกับกิจการเครื่องหมายการค้าจึงโอนงานจากกระทรวงเกษตราธิการมาขึ้นกับกรมทะเบียนการค้า งานในช่วงต้น ๆ ยังเป็นการรับจดทะเบียนการค้าไว้เฉย ๆ จนถึง พ.ศ.

2474 จึงได้ตรากฎหมายใหม่เรียกว่า “พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พุทธศักราช 2474” (รัชชัญญ์ ศุภผลศิริ, 2536, หน้า 2-4)

กฎหมายเครื่องหมายการค้าฉบับที่ 2 คือ พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พุทธศักราช 2474 ซึ่งตราขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 7 โดยหลักการและบทบัญญัติในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้ร่างขึ้นตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าของประเทศอังกฤษที่ออกใน ค.ศ.1905 และได้ยกเลิกพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าและยี่ห้อการขาย พ.ศ.2457 โดยพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2474 วัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้ประกอบการค้าและประชาชนทั่วไปมิให้มีการใช้สิทธิแข่งขันในการค้าโดยมิชอบและไม่ยุติธรรม ป้องกันการหลอกลวงประชาชนให้หลงผิดในตัวผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสินค้าและคุณภาพของสินค้า ประชาชนสามารถแยกความแตกต่างของสินค้าได้ตามเครื่องหมายการค้าแม้ว่าจะเป็นสินค้าประเภทเดียวกัน ผู้ประกอบการก็ต้องรักษาชื่อเสียงของตนโดยการผลิตสินค้าภายใต้เครื่องหมายการค้าของตนให้คุณภาพคงเดิม นอกจากนั้นยังป้องกันการปลอมแปลงสินค้าโดยใช้เครื่องหมายการค้าของผู้อื่น (สุทิน สัทปิตตะวานิช, 2534, หน้า 35)

ต่อมาได้มีการปรับปรุงแก้ไขอีก 2 ครั้ง ในปี พ.ศ.2476 และ พ.ศ.2504 หลังจากบังคับใช้อยู่ 60 ปี พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2474 ก็ล้าสมัยและไม่เหมาะสมแก่การเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วของเศรษฐกิจและการปฏิบัติในการค้า รัฐบาลจึงต้องร่างกฎหมายใหม่

กฎหมายเครื่องหมายการค้าฉบับต่อมาคือ พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2534 ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2534 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2535 เป็นต้นมา “หลักการและเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พุทธศักราช 2474 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว บทบัญญัติต่าง ๆ จึงล้าสมัยและไม่สามารถคุ้มครองสิทธิของเจ้าของเครื่องหมายการค้าได้เพียงพอ ประกอบทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับเครื่องหมายบริการ เครื่องหมายรับรอง และสัญญาอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายการค้า หรือเครื่องหมายบริการ ซึ่งในปัจจุบันเป็นที่แพร่หลายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายของต่างประเทศหลายประเทศแล้ว ก็ยังไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายไทย นอกจากนั้นพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวยังมีบทบัญญัติบางประการที่ไม่เหมาะสม เช่น มิได้กำหนดหน้าที่ของนายทะเบียนและคณะกรรมการเครื่องหมายการค้า ตลอดจนสิทธิของผู้จดทะเบียนไว้ให้ชัดเจน ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติอยู่มาก สมควรปรับปรุงพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้” (พิชัย นิลทองคำ, 2552, หน้า 190)

จึงเห็นได้ว่ากฎหมายฉบับนี้ได้เพิ่มหลักการใหม่เข้ามาหลายประการ เช่น ขยายความคุ้มครองถึงเครื่องหมายบริการ เครื่องหมายรับรอง เครื่องหมายร่วม การอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ อำนาจของนายทะเบียนมีมากขึ้น โทษทางอาญากรณีการละเมิดถูกปรับปรุงใหม่ และหลักการใหม่หลักการให้ความคุ้มครองเครื่องหมายการค้าที่มีชื่อเสียงแพร่หลายทั่วไป

นอกเหนือจากการตรากฎหมายใหม่ ได้มีการตั้งกรมใหม่เพื่อดูแลรับผิดชอบในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาโดยเฉพาะเจาะจง กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ถูกตั้งขึ้นในกระทรวงพาณิชย์ เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2535 (ค.ศ.1992) นับแต่นั้นมาภารกิจในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งแต่เดิมอยู่ในความรับผิดชอบของกรมทะเบียนการค้าก็ถูกโอนมายังกรมใหม่

ต่อมาอิทธิพลของความตกลง TRIPs เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาการทางทรัพย์สินทางปัญญาประเทศไทยจึงจำต้องแก้ไขกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาต่าง ๆ ที่บังคับใช้อยู่ให้เป็นไปตามแนวทางมาตรฐานเดียวกับหลักการที่ระบุไว้ในข้อตกลง TRIPs ดังกล่าวซึ่งประเทศไทยมีพันธกรณีต้องปฏิบัติตาม จึงต้องมีการแก้ไขกฎหมายเครื่องหมายการค้าใน พ.ศ.2542 (ค.ศ.1999)

กฎหมายเครื่องหมายการค้าฉบับปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2543 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 117 ตอนที่ 29 ก วันที่ 1 เมษายน 2543 เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติบางเรื่องในพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2534 เช่น ความหมายของเครื่องหมาย เครื่องหมายการค้าที่มีลักษณะเฉพาะ ลักษณะของเครื่องหมายการค้าที่มีให้รับจดทะเบียน คุณสมบัติของผู้จดทะเบียนเครื่องหมายการค้า และหลักเกณฑ์การยื่นคำขอจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า เป็นต้น (ไชยยศ เหมะรัชตะ, 2550, หน้า 296) เห็นได้จากหลักการและเหตุผล “เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่การเจรจาการค้าพหุ ภาครอบอุรุกวัยที่นานาชาติได้ทำความตกลงว่าด้วย สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้าและจัดตั้งองค์การการค้าโลกได้เสร็จสิ้นและมีผลใช้บังคับแล้ว ทำให้ประเทศไทยซึ่งเป็นภาคีสมาชิกองค์การการค้าโลกมีพันธกรณีที่จะต้องออกกฎหมายอนุวัติการให้สอดคล้องกับความตกลงดังกล่าว เพื่อให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และโดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกำหนดลักษณะเครื่องหมายและเครื่องหมายที่ต้องห้ามมิให้รับจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า การสั่งเพิกถอนการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าและคำวินิจฉัยที่เกี่ยวข้องการเก็บค่าธรรมเนียมในการโฆษณาคำขอจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า รวมทั้งเพิ่มเติมให้มีการแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ให้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้กับเพิ่มเติมอำนาจของนาย

ทะเบียนในส่วนของการพิจารณาคำคัดค้าน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้” (ชัย ชุกพลศิริ, 2544, หน้า 81)

ต่อมาในปีเดียวกันได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอีกเป็นครั้งที่ 2 โดยเรียกย่อว่าพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2543 ซึ่งสาระสำคัญของพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 ซึ่งถูกแก้ไขเพิ่มเติมโดยที่พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2543 มีดังนี้ (วุฒิพงษ์ เวชยานนท์, ออนไลน์, 2543)

1) แก้ไขบทนิยามคำว่า “เครื่องหมาย ” ในมาตรา 4 เพื่อให้ครอบคลุมถึงกลุ่มของสี (Combinations of Colours) รูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ (Figurative Elements) ชื่อความ และยกเลิกบทนิยามความหมายของคำว่า “อธิบดี”

2) ปรับปรุงลักษณะอันเป็นสาระสำคัญของเครื่องหมายที่จะถือว่ามีลักษณะบ่งเฉพาะตามมาตรา 7(1) ให้ชัดเจนขึ้นว่าหมายความรวมถึงชื่อเต็มของนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น อีกทั้งชื่อทางการค้าที่แสดงโดยลักษณะพิเศษซึ่งถือว่ามี ลักษณะบ่งเฉพาะอยู่แล้วนั้น ทั้งสองประการดังกล่าวจะต้องไม่เป็นการถึงถึงลักษณะหรือคุณสมบัติของสินค้าโดยตรง (Descriptive Terms) อีกด้วย และกลุ่มของสีที่สามารถเป็นเครื่องหมายการค้าได้ตามมาตรา 4 ต้องเป็นกลุ่มของสีที่แสดงโดยลักษณะพิเศษด้วย ตามมาตรา 7(3)

3) ปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติของเครื่องหมายการค้าที่ต้องห้ามมิให้รับจดทะเบียน (มาตรา 8) โดยให้ขยายรวมถึงเครื่องหมายและธงขององค์การระหว่างประเทศทุกองค์การ และเครื่องหมายราชการ เครื่องหมายควบคุมและรับรองคุณภาพของสินค้า ของรัฐต่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศ ชื่อและชื่อย่อของรัฐต่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศ ตราประจำประมุขของรัฐต่างประเทศ ชื่อ คำ ชื่อความ หรือเครื่องหมายใดอันแสดงถึงพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือพระราชวงศ์ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการพิจารณาเครื่องหมายที่มีชื่อเสียงแพร่หลายทั่วไป (Wellknown Marks) ให้ชัดเจนขึ้นโดยให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

4) กำหนดให้คำขอจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าที่เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดในอนุสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองเครื่องหมายการค้าที่ประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วย เป็นคำขอจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าด้วย (มาตรา 11 วรรคสอง) เป็นบทบัญญัติเพื่อรองรับการที่ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกความตกลงหรือความร่วมมือระหว่างประเทศเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า

5) กำหนดให้มีหลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ โดยกำหนดให้คนที่มีสัญชาติของประเทศสมาชิกอนุสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองเครื่องหมายการค้าที่ประเทศไทยเป็นสมาชิกอยู่ด้วยมี Right of Priority คือมีสิทธิขอรับวันยื่นยื่นอันหลังเช่นเดียวกับคนไทย (มาตรา 28) และสิทธิทำนองเดียวกันนี้ยังให้แก่เจ้าของเครื่องหมายการค้าที่นำสินค้าออกแสดงในงานแสดงสินค้าระหว่างประเทศที่จัดขึ้นในประเทศไทยหรือประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองเครื่องหมายการค้าซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วย (มาตรา 28 ทวิ) ซึ่งเรียกว่าเป็นการให้ความคุ้มครองชั่วคราว (Temporary Protection)

6) ยกเลิกค่าธรรมเนียมการประกาศโฆษณา โดยยกเลิกมาตรา 29 วรรคสอง เพื่อลดขั้นตอนการจดทะเบียนอันเป็นการอำนวยความสะดวกต่อผู้ยื่นขอจดทะเบียน และแก้ไขมาตรา 31 ให้รับกันในกรณีที่ไม่มีการอุทธรณ์คำสั่งนายทะเบียนที่ให้เพิกถอนคำสั่งให้ประกาศโฆษณาตาม มาตรา 30 ก็ไม่ต้องมีการคืนเงินค่าธรรมเนียมการประกาศโฆษณา

7) ปรับปรุงกระบวนการพิจารณาของนายทะเบียนกรณีมีคำคัดค้านตามมาตรา 35 (มาตรา 33, 36)

8) ปรับปรุงบทบัญญัติมาตรา 42 เพื่อให้ครอบคลุมถึงกรณีตามมาตรา 28 ทวิ ด้วย โดยให้ถือว่าทั้งกรณีตามมาตรา 28 และมาตรา 28 ทวิ วันที่ยื่นคำขอจดทะเบียนในราชอาณาจักร เป็นวันที่จดทะเบียนเครื่องหมายการค้ารายนั้น

9) เพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 61 ให้ผู้มีส่วนได้เสียหรือนายทะเบียนสามารถที่จะร้องขอให้คณะกรรมการเครื่องหมายการค้าเพิกถอนการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า ในกรณีที่เครื่องหมายนั้นเหมือนหรือคล้ายกับเครื่องหมายการค้าของผู้อื่นที่ได้จดทะเบียนไว้แล้ว เพื่อให้สอดคล้องกับคุณสมบัติของเครื่องหมายการค้าที่สามารถจดทะเบียนได้ ตามมาตรา 6(3) และมาตรา 13

10) บัญญัติให้คำวินิจฉัยอุทธรณ์ของคณะกรรมการเครื่องหมายการค้าในกรณีนายทะเบียนมีคำสั่งเกี่ยวกับการขอให้เพิกถอนสัญญาอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายการค้า ตามมาตรา 72 เป็นที่สุด (มาตรา 74 วรรคสอง)

11) ปรับปรุงองค์ประกอบ อำนาจหน้าที่ และการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการเครื่องหมายการค้าให้มีความเหมาะสมและมีความชัดเจนยิ่งขึ้น (มาตรา 95, 96(2), 99) และให้อำนาจคณะกรรมการเครื่องหมายการค้าในการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของคณะกรรมการ (มาตรา 99 ทวิ)

12) เพิ่มอำนาจของนายทะเบียนหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยให้มีอำนาจเข้าไปในสถานที่ทำการ สถานที่เก็บสินค้า ยานพาหนะเพื่อตรวจสอบหรือตรวจค้นเพื่อยึดพยานหลักฐานหรือทรัพย์สินที่อาจจับได้ตามกฎหมาย หรือจับกุมผู้กระทำความผิดโดยไม่ต้องมีหมายค้น นอกจากนี้ยังให้มีอำนาจออกเช็คหรือยึดสินค้า ยานพาหนะ เอกสาร หรือหลักฐานอื่นที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด (มาตรา 106 ทวิ) วิธีปฏิบัติก่อนการปฏิบัติหน้าที่ (มาตรา 106 ตร) และให้ถือว่าเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 106 จัตวา) ผู้ใดขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่หรือไม่อำนวยความสะดวกเป็นความผิดมิโทษ (มาตรา 112 ทวิ, มาตรา 112 ตร)

13) ปรับปรุงบทบัญญัติความรับผิดชอบของกรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลให้ชัดเจนยิ่งขึ้น (มาตรา 114)

ประโยชน์ของเครื่องหมายการค้า

การศึกษาถึงประโยชน์ของเครื่องหมายการค้า จะทำให้เข้าใจถึงเหตุผล และวัตถุประสงค์ ความสำคัญในการบัญญัติกฎหมายคุ้มครองเครื่องหมายการค้ามากขึ้นและเห็นได้ว่าเครื่องหมายการค้ามีคุณค่าความสำคัญทางธุรกิจอย่างมาก เนื่องจากเครื่องหมายการค้าอาจอยู่ในรูปลักษณะของคำ วลี สัญลักษณ์ ภาพ ฯลฯ ที่สามารถบ่งบอกถึงแหล่งที่มาของสินค้าหรือบริการ และจำแนกแสดงความเป็นเจ้าของสินค้า เช่น สัญลักษณ์เครื่องหมาย Ford ที่ใช้กับรถยนต์ IBM ที่ใช้กับสินค้าคอมพิวเตอร์ ไมโครซอฟท์แคว เป็นต้น ประโยชน์ในการจำแนกและบ่งชี้ลักษณะตัวสินค้า จึงเป็นประโยชน์หลักของเครื่องหมายการค้าในโลกธุรกิจ (Beth McKenna, 2001, p. 366) ประโยชน์หลักของเครื่องหมายการค้าอาจแบ่งแยกประโยชน์ในแต่ละด้านได้ดังนี้

1. บอกลำแหล่งที่มา (Indication)

เครื่องหมายการค้า มีประโยชน์ในการแสดงแหล่งที่มาของผลิตภัณฑ์นี้ คือเพื่อแสดงว่าสินค้าที่ใช้เครื่องหมายเป็นของเจ้าของเครื่องหมายการค้า รู้ถึงความเกี่ยวพันระหว่างสินค้ากับเจ้าของเครื่องหมายการค้า ซึ่งสามารถป้องกันมิให้เกิดความสับสนกับเครื่องหมายและผลิตภัณฑ์ของผู้อื่น เพราะเครื่องหมายการค้าจะจำแนกสินค้าของผู้ประกอบการรายหนึ่งจากสินค้าของผู้ประกอบการรายอื่นซึ่งเป็นผู้แข่งขันทางการค้า (ไชยยศ เหมะรัชตะ, 2550, หน้า 290)

ประโยชน์ในข้อนี้มีความใกล้เคียงกับประโยชน์ในการบ่งชี้และแยกแยะตัวสินค้ามากในแง่ที่ว่าในขณะที่เครื่องหมายการค้าอันหนึ่งสามารถบ่งชี้และแยกแยะตัวสินค้าว่าแตกต่างกันนั้น เครื่องหมายการค้าอันนั้นก็ยังสามารถบ่งบอกถึงแหล่งที่มาของสินค้าที่ใช้เครื่องหมายการค้าอันนั้นด้วย อย่างไรก็ตามการบ่งบอกแหล่งที่มาของสินค้านั้นไม่ถึงขนาดว่า เครื่องหมายการค้าอันนั้นจะบอกข้อมูลที่

ชัดเจนแก่ผู้ซื้อเสมอไปว่า ใครเป็นผู้ผลิตสินค้าหรือเป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้า นั้น แต่มีประโยชน์ในแง่ที่สามารถสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจได้ว่า สินค้าที่ใช้เครื่องหมายการค้าเดียวกัน ย่อมจะมาจากแหล่งเดียวกัน หรือมีความหมายกว้างว่ามีที่มาจากผู้ผลิตรายอื่นที่ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิในการผลิตและใช้เครื่องหมายการค้า นั้นด้วย (รัชชัย สุกผลศิริ, 2538, หน้า 15) มักเป็นการใช้ชื่อผู้ผลิตหรือชื่อโรงงานเป็นเครื่องหมายการค้า ผู้บริโภคสามารถที่จะรู้ได้จากเครื่องหมายการค้าได้ในทันทีที่เห็น ว่าสินค้านั้นมาจากที่ใด ตัวอย่างเช่น FORD, PHILLIPS, แหนมป๋าย่น เป็นต้น (เสาวลักษณ์ จุลพงศธร, 2530, หน้า 14)

2. บอกความแตกต่างของสินค้า (Product Differentiation)

เครื่องหมายการค้ามีประโยชน์ สามารถบ่งบอกได้ว่าสินค้านั้นแตกต่างจากสินค้านั้นๆ อย่างไร จากลักษณะประโยชน์ในข้อนี้ทำให้กฎหมายเครื่องหมายการค้าของทุกประเทศมักจะระบุไว้เสมอว่า เครื่องหมายการค้าที่จะนำมาจดทะเบียนเพื่อรับความคุ้มครองตามกฎหมายต้องมีลักษณะบ่งเฉพาะ (Distinctiveness) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสินค้านั้นแตกต่างจากสินค้านั้นๆ อย่างไร เช่น เมื่อผู้บริโภคเห็นเครื่องหมายการค้าของ Sony ก็จะทราบว่าเป็นเครื่องหมายการค้าที่ใช้ กับเครื่องหมายการค้าที่แตกต่างจากเครื่องหมายการค้า National ทำให้สาธารณชนผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อหาสินค้าบริการได้สะดวก โดยไม่เกิดความสับสน เนื่องจากลักษณะบ่งเฉพาะจะเป็นลักษณะที่ทำให้เครื่องหมายการค้ามีความเด่นชัดแตกต่างจากสินค้านั้นๆ เดียวกันภายใต้ เครื่องหมายการค้าอื่น (วิรัชทรทรัพย์มาศิกุล, 2546, หน้า 21) ซึ่งเป็นประโยชน์โดยตรงต่อเจ้าของสินค้าที่จะทำการค้าขายสินค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับสินค้านั้นๆ เดียวกันที่มีผู้ผลิตหรือผู้แข่งขันจำนวนมาก เช่น สบู่ ยาสีฟัน ฯลฯ และเป็นประโยชน์แก่ผู้ซื้อที่จะสามารถเลือกซื้อหาสินค้าที่ต้องการได้อย่างสะดวก โดยดูจากเครื่องหมายการค้าของสินค้านั้น

3. ประกันคุณภาพของสินค้า (Guarantee)

ประโยชน์ในการประกันคุณภาพของสินค้านั้นๆ ลักษณะที่ทำให้ผู้ซื้อได้รับรู้ได้ว่าสินค้านั้นๆ เครื่องหมายการค้าอันหนึ่ง ๆ น่าจะมีคุณภาพไม่ต่างไปจากสินค้านั้นๆ อื่น ๆ ที่ใช้เครื่องหมายการค้าเดียวกัน ดังนั้นไม่ว่าผู้ซื้อจะซื้อสินค้านั้นจากร้านใดหรือ ณ เวลาใด เขาก็จะได้สินค้านั้นที่มีคุณภาพเหมือนกัน ประโยชน์ในข้อนี้จึงไม่ใช่การประกันคุณภาพของสินค้านั้นๆ ที่มีคุณภาพดีหรือมีมาตรฐานอย่างไร (ซึ่งเป็นประโยชน์ของเครื่องหมายรับรอง Certification Mark มากกว่า) แต่อย่างไรก็ตาม

มิได้หมายความว่าเจ้าของเครื่องหมายการค้าหรือผู้ผลิตจะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงคุณภาพของสินค้าได้ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพหรือรูปลักษณะของสินค้าเครื่องหมายการค้าก็ยังสามารถประกันคุณภาพของสินค้าได้อยู่ ผู้ซื้อยังสามารถเชื่อมั่นได้ว่า สินค้าที่เปลี่ยนแปลงไปจะยังคงเป็นสินค้าที่มีคุณภาพสม่ำเสมออยู่ตลอดไป ตัวอย่างเช่น น้ำอัดลมที่มีส่วนผสมจากน้ำตาลธรรมชาติเปลี่ยนเป็นสารสังเคราะห์ให้ความหวานแทน เป็นต้น (รัชชัย สุขผลศิริ, 2536, หน้า 10)

สรุปประโยชน์ในการประกันคุณภาพสินค้าได้ตามหลักการข้างต้น แต่ประโยชน์ของเครื่องหมายการค้าในข้อนี้ยังคงเป็นปัญหาได้เช่นกันในกฎหมายว่าด้วยเครื่องหมายการค้า ซึ่งมีทั้งฝ่ายที่สนับสนุนถึงประโยชน์ดังกล่าวและมีฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยว่าเครื่องหมายการค้าจะมีประโยชน์ในการประกันคุณภาพสินค้า ซึ่งเหตุผลของฝ่ายที่เห็นว่าเครื่องหมายการค้าสามารถชี้ให้เห็นถึงคุณภาพของสินค้าหรือบริการที่ใช้เครื่องหมายการค้านั้นได้ อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า

เครื่องหมายการค้าอันหนึ่ง มักไม่ได้ใช้เฉพาะกับกิจการค้าใดกิจการค้าหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าของเครื่องหมายการค้าอาจอนุญาตให้กิจการค้าอื่นใช้เครื่องหมายการค้าของตนอีกก็ได้ ฉะนั้นผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายการค้าของผู้อื่นจึงจำต้องคำนึงถึงมาตรฐานคุณภาพสินค้าของเจ้าของเครื่องหมายการค้าด้วย นอกจากนั้นผู้ประกอบการค้ามักใช้เครื่องหมายการค้ากับสินค้า ซึ่งได้มาจากแหล่งผลิตหลายแห่ง ด้วยเหตุนี้แม้ว่าสินค้าเหล่านั้นจะได้มาจากแหล่งผลิตแห่งเดียวกัน แต่ก็ควรอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดให้สินค้าเหล่านั้นมีคุณลักษณะโดยทั่วไป และมีมาตรฐานคุณภาพเช่นเดียวกับสินค้าของเจ้าของเครื่องหมายการค้าด้วย เจ้าของเครื่องหมายการค้าจึงต้องรับประกันว่าสินค้าที่จะใช้เครื่องหมายการค้าของตนได้จะต้องเป็นสินค้าที่มีมาตรฐานและคุณภาพตามที่กำหนดไว้เท่านั้น ในกรณีเช่นนี้เจ้าของเครื่องหมายการค้าจึงไม่ใช่ผู้รับผิดชอบในการผลิตสินค้า แต่กลับเป็นผู้รับผิดชอบในการเลือกสินค้าให้ตรงกับมาตรฐานและคุณภาพตามที่ กำหนดไว้ ข้อความจริงที่สนับสนุนในเรื่องนี้ก็คือ แม้ในกรณีที่เจ้าของเครื่องหมายการค้าเป็นผู้ผลิตสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่ง กรรมวิธีการผลิตชิ้นส่วนประกอบต่าง ๆ ของสินค้านั้น เจ้าของเครื่องหมายการค้าก็มักจะมีได้เป็นผู้คิดประดิษฐ์ขึ้นเอง หากแต่เป็นเพียงผู้เลือกกรรมวิธีนั้นเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น การผลิตรถยนต์ภายใต้เครื่องหมายการค้าอันหนึ่ง อาจมีชิ้นส่วนประกอบของรถยนต์เป็นจำนวนมากที่เจ้าของเครื่องหมายการค้ามิได้เป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นเลยเป็นต้น ฉะนั้นจึงนับได้ว่าเจ้าของเครื่องหมายการค้าเป็นผู้กำหนดมาตรฐานคุณภาพสินค้าด้วยการเลือกชิ้นส่วนประกอบต่าง ๆ ของสินค้านั้นเอง

สำหรับเหตุผลของฝ่ายที่ไม่เห็นว่าเครื่องหมายการค้าทำหน้าที่รับประกันคุณภาพของสินค้าด้วยนั้น อาจพอสรุปได้ดังนี้

หากการรับประกันคุณภาพของสินค้าจะต้องมีอยู่เสมอแล้ว เจ้าของเครื่องหมายการค้าก็ ต้องมีหน้าที่ที่จะต้องรักษาคุณภาพของสินค้าให้เหมือนเดิมคงเส้นคงวาอยู่ตลอดไปซึ่งจะเห็นได้ว่า ในทางปฏิบัติคงเป็นไปได้ เพราะสินค้านั้นอาจเปลี่ยนแปลงได้เสมอแต่เครื่องหมายการค้าจะคง เดิม ยกตัวอย่างเช่น ผู้ผลิตรถยนต์จะไม่เปลี่ยนเครื่องหมายการค้าที่จะใช้กับรถยนต์รุ่นใหม่ที่ผลิต ออกมา แต่เห็นได้ชัดว่ารถยนต์รุ่นใหม่ย่อมต้องมีอะไรแตกต่างไปจากรถยนต์รุ่นเก่าเป็นแน่ และก็ เป็นการยากที่จะบอกได้ว่ารถยนต์ใหม่นั้นดีหรือเลวกว่าเดิม ทั้งนี้ เนื่องมาจากมีเหตุหลายประการที่ ทำให้แต่ละคนมีความเห็นที่แตกต่างกัน นอกจากนี้การที่มีการพัฒนาทางเทคโนโลยี ข้อกำหนดตาม บทบัญญัติของกฎหมายที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของความปลอดภัย หรือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การที่รสนิยมของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงไป และสภาพการณ์ของตลาด ที่เปลี่ยนแปลงไป ล้วนแต่ทำให้เจ้าของเครื่องหมายการค้าจำต้องเปลี่ยนแปลงปรับปรุง รูปแบบของ สินค้าทั้งสิ้น (ปริญญา ตีผลุง, 2530, หน้า 29-31)

4. การโฆษณาสินค้า (Advertising)

เครื่องหมายการค้าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในการโฆษณา เพราะการโฆษณามี วัตถุประสงค์ให้ผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายได้รู้จักสินค้า ทั้งยังกระตุ้นให้เกิดอุปสงค์ในสินค้านั้น ๆ เพื่อ เป้าหมายที่ต้องการคือ การซื้อสินค้า ดังนั้นจึงจำเป็นที่สื่อโฆษณาจะต้องทำให้เครื่องหมายการค้า สำหรับสินค้าหนึ่ง ๆ ปรากฏแก่กลุ่มเป้าหมายอย่างชัดเจนพอที่จะรับรู้และจดจำได้ ด้วยเหตุนี้ เครื่องหมายการค้าที่ปรากฏในสื่อโฆษณาต่าง ๆ จะเหมือนกับเครื่องหมาย การค้าที่ใช้อยู่จริงกับ สินค้าในท้องตลาดนั่นเอง (ชัยชัย สุขผลศิริ, 2538, หน้า 16) ประชาชนส่วนใหญ่ส่วนใหญ่นิยมเรียก กันว่า “ยี่ห้อ” หรือ “แบรนด์เนม” เช่น รถยนต์ยี่ห้อ BENZ โทรศัพท์ยี่ห้อ Nokia ล้วนเป็น เครื่องหมายที่เข้ากับสินค้าต่าง ๆ เพื่อให้ผู้บริโภคจดจำและแยกแยะได้ว่าสินค้านั้นแตกต่างจาก สินค้าของบุคคลอื่น ซึ่งการโฆษณาสินค้าเพื่อให้ผู้ซื้อสามารถจดจำเครื่องหมายการค้าของตน นับเป็นการส่งเสริมการขายอย่างหนึ่งสามารถทำให้ผู้ซื้อรู้จักคุ้นเคยกับสินค้าและทราบถึงแหล่ง ของผู้ผลิตรายนั้น ๆ อันจะทำให้ไม่เกิดการหลงผิดกับเครื่องหมายการค้าของผู้ผลิตรายอื่นที่อาจ ผลิตสินค้าชนิดเดียวกันหรือใช้เครื่องหมายที่มีลักษณะคล้าย ๆ กันอันจะทำให้ป้องกันการสับสน หลงผิดและการหลอกลวงขายสินค้าได้อีกทางหนึ่ง

จากประโยชน์ในการโฆษณาสินค้า จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเลือกสรรเครื่องหมาย การค้าอย่างพิถีพิถันต้องมีลักษณะเตะตาผู้บริโภค มีลักษณะให้เกิดความน่าสนใจและให้ผู้บริโภค เกิดความมั่นใจในเครื่องหมายการค้า นั้น อย่างไรก็ตาม เครื่องหมายการค้าที่เน้นถึงการเรียกร้อง ความสนใจมากเกินไป อาจเสี่ยงต่อการทำให้ผู้บริโภคเกิดความเข้าใจผิดได้ ฉะนั้นในการเลือก

เครื่องหมายการค้า จึงต้องระลึกเสมอว่าเครื่องหมายการค้าที่ทำให้ผู้บริโภคหลงผิดได้นั้น จะไม่ได้ รับความคุ้มครองตามกฎหมาย (ปริญญา ดิพดุง, 2530, หน้า 31)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าเครื่องหมายการค้ามีประโยชน์และความสำคัญในทางธุรกิจอย่างมาก สรุปประโยชน์หลัก คือ ด้านการบอกแหล่งที่มาของสินค้าทำให้รู้ถึงความเกี่ยวพันระหว่างสินค้ากับ เจ้าของเครื่องหมายการค้า บอกความแตกต่างของสินค้าทำให้ประชาชนสามารถเลือกซื้อสินค้าได้ ตรงกับความต้องการ ประกันคุณภาพของสินค้าหากสินค้ามีคุณภาพดีและใช้เครื่องหมายการค้ากับ สินค้านั้นจนเป็นที่นิยมของประชาชนจะทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในเครื่องหมายการค้าและเป็นปัจจัยในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้านั้น นอกจากนี้เครื่องหมายการค้ายังมีประโยชน์ในการ โฆษณาสินค้า เครื่องหมายการค้าที่ดีจึงควรมีลักษณะที่ต้องดึงดูดใจผู้บริโภค เพื่อเชิญชวนให้ซื้อ สินค้าด้วย

จากประโยชน์หลักทั้ง 4 ทำให้เห็นได้ว่าเครื่องหมายการค้าเป็นเครื่องมือสำคัญในการ ประกอบธุรกิจการค้าและเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จได้จากประโยชน์ ดังกล่าวข้างต้น

การได้มาซึ่งสิทธิในเครื่องหมายการค้า

การได้มาซึ่งสิทธิในเครื่องหมายการค้ามี 2 ลักษณะ ได้แก่ การได้มาซึ่งสิทธิโดยการใช้ และโดยการจดทะเบียน สามารถพิจารณาได้ดังนี้

1. การได้มาซึ่งสิทธิโดยการใช้

การได้มาซึ่งสิทธิในเครื่องหมายการค้าโดยการใช้ คือการที่บุคคลใดได้นำเครื่องหมาย การค้าของตนออกใช้กับสินค้าของตนก่อนบุคคลอื่นอันเป็นผลให้บุคคลผู้ใช้ เครื่องหมายการค้า ก่อนดังกล่าวมีสิทธิดีกว่าบุคคลอื่นผู้ใช้เครื่องหมายการค้าที่มีลักษณะเหมือนหรือคล้ายคลึงกันใน ภายหลังด้วยการห้ามการใช้อันถือเป็นการละเมิดสิทธิของตน ในบางประเทศโดยเฉพาะที่ใช้ระบบ กฎหมายคอมมอนลอว์ ดังเช่นประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา ต่างมีหลักกฎหมายอันให้ สิทธิในเครื่องหมายการค้าที่มีได้จดทะเบียนแก่เจ้าของเครื่องหมายการค้าของตน ภายใต้เงื่อนไข ที่ว่าต้องการมิใช่เครื่องหมายค้านั้นอย่างแท้จริง ตลอดจนต้องสามารถพิสูจน์ถึงชื่อเสียงใน สินค้า อันก่อให้เกิดกวีตวลส์ในชื่อของเจ้าของเครื่องหมายการค้าที่ติดอยู่กับสินค้านั้น

อย่างไรก็ตาม แทบทุกประเทศในโลกได้กำหนดให้ความคุ้มครองสิทธิในเครื่องหมาย การค้าอันได้จดทะเบียนไว้เป็นหลักพื้นฐาน ส่วนการให้ความคุ้มครองเครื่องหมายการค้าที่มีได้จด ทะเบียนแต่เจ้าของได้ใช้กับสินค้าของตนนั้น เป็นทางเลือกรองลงมาเพื่อมุ่งป้องกันการกระทำอันมี

ลักษณะข้อ โกงและหลอกลวงผู้บริโภคในแหล่งที่มาแห่งสินค้า ซึ่งเป็นผลตามมาให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของสินค้าที่ติดเครื่องหมายการค้าดังกล่าว

พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2534 ได้กำหนดสิทธิของเจ้าของเครื่องหมายการค้าจากการใช้เครื่องหมายการค้าของตนกับสินค้าที่นำออกจำหน่ายในท้องตลาด แม้ว่าจะไม่ได้ทำการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าของตนไว้ตามกฎหมายก็ตาม โดยในมาตรา 46 วรรคสอง บัญญัติให้สิทธิแก่เจ้าของเครื่องหมายการค้าที่ไม่ได้จดทะเบียน ในอันที่จะฟ้องคดีบุคคลใดซึ่งเอาสินค้าของตนไปวางขายว่า เป็นสินค้าของเจ้าของเครื่องหมายการค้านั้น

นอกจากนี้ ผลของการใช้เครื่องหมายการค้าของตนอาจก่อให้เกิดสิทธิในอันที่จะขอจดทะเบียนซ้อน สำหรับเครื่องหมายการค้าดังกล่าวก็ได้ ดังที่พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 มาตรา 27 กำหนดไว้ในกรณีที่ว่า หากบุคคลใดใช้เครื่องหมายการค้าของตนมาโดยสุจริต และต่อมาได้นำเครื่องหมายการค้าของตนมาขอจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าตามกฎหมาย แต่เครื่องหมายการค้าของตนไปเหมือนหรือคล้ายกับเครื่องหมายการค้าของบุคคลอื่นที่ได้จดทะเบียนไว้แล้ว หรือเครื่องหมายการค้าของตนไปเหมือนหรือคล้ายกับเครื่องหมายการค้าที่บุคคลอื่นกำลังขอจดทะเบียน สำหรับสินค้าจำพวกเดียวกัน หรือต่างจำพวกกันที่นายทะเบียนเห็นว่า มีลักษณะอย่างเดียวกัน นายทะเบียนอาจเห็นสมควรรับจดทะเบียนก็ได้ โดยให้มีเงื่อนไขและข้อจำกัดเกี่ยวกับวิธีการใช้และเขตแห่งการใช้เครื่องหมายการค้านั้นหรือเงื่อนไขและข้อจำกัดอื่นตามที่นายทะเบียนเห็นสมควรกำหนดด้วยก็ได้

ในกรณีการขอจดทะเบียนอันเกิดจากการใช้เครื่องหมายการค้านี้ ได้มีกำหนดหลักการเป็นมาตรฐานไว้ในความตกลง TRIP ข้อ 15 (1) ว่า “...ในกรณีเครื่องหมายที่โดยลักษณะไม่สามารถจำแนกสินค้า หรือบริการที่เกี่ยวข้อง บรรดาสมาชิกอาจกำหนดให้มีการจดทะเบียนได้ โดยขึ้นอยู่กับความชัดเจนที่เกิดจากการใช้ ...” และในข้อ 15 (3) ว่า “สมาชิกอาจกำหนดให้ จดทะเบียนเครื่องหมายการค้า โดยขึ้นอยู่กับการใช้ได้ อย่างไรก็ตาม การใช้เครื่องหมายการค้าตามความเป็นจริงจะไม่ใช่เงื่อนไขใช้สำหรับการยื่นคำ ขอบจดทะเบียน คำขอจดทะเบียนจะไม่ถูกปฏิเสธ ด้วยเหตุผลเพียงว่ามีได้มีการใช้ตามที่ตั้งใจไว้ ก่อนสิ้นสุดระยะเวลา 3 ปี นับจากวันที่ยื่นขอจดทะเบียน ” (ไชยยศ เหมะรัชตะ, 2550, หน้า 296-298)

2. การได้มาซึ่งสิทธิโดยการจดทะเบียน

การได้มาซึ่งสิทธิในเครื่องหมายการค้าโดย การจดทะเบียนคือการที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดได้นำเครื่องหมายการค้าของตนไปจดทะเบียนไว้กับหน่วยงานของทางรัฐบาล เมื่อได้รับจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าแล้ว เจ้าของเครื่องหมายการค้าย่อมมีสิทธิแต่ผู้เดียวในการใช้

เครื่องหมายการค้าของตนตามที่กฎหมายรับรองสิทธิไว้ หากบุคคลใดนำเครื่องหมายการค้าดังกล่าวไปใช้ ก็ถือว่าเป็นการกระทำละเมิดสิทธินั้น กฎหมายว่าด้วยเครื่องหมายการค้าของประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่กำหนดให้ความคุ้มครองเครื่องหมายการค้าด้วยการให้จดทะเบียนไว้ตามหลักเกณฑ์ซึ่งกำหนดไว้ในบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น

ข้อดีของการจดทะเบียน เครื่องหมายการค้า ได้แก่ ประการแรก การจดทะเบียนเป็นข้อสันนิษฐานเบื้องต้นในความเป็นเจ้าของตามหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า นั้น ๆ ประการที่สอง ย่อมได้รับความคุ้มครองสิทธิในเครื่องหมายการค้านับแต่วันที่ยื่นจดทะเบียนตามกฎหมาย แม้จะยังไม่มีการใช้เครื่องหมายการค้าดังกล่าวนั้นเลย ประการที่สาม การโอนเครื่องหมายการค้าสามารถทำได้โดยไม่รวมถึงชื่อเสียงทางการค้า (Business Goodwill) ของผู้โอน และ ประการสุดท้าย สิทธิในเครื่องหมายการค้าที่ได้จดทะเบียนถือว่าเป็นทรัพย์สิน จึงใช้เป็นสินทรัพย์ของเจ้าของเครื่องหมายการค้าอันเป็นประโยชน์ในการพัฒนาทางการค้า

พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2534 มาตรา 44 บัญญัติถึงการได้มาซึ่งสิทธิในเครื่องหมายการค้าโดยการจดทะเบียนไว้ โดยเมื่อได้จดทะเบียนเครื่องหมายการค้าแล้ว ผู้ซึ่งได้จดทะเบียนเป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้า เป็นผู้มีสิทธิแต่ผู้เดียว (Exclusive Right) ในอันที่จะใช้เครื่องหมายการค้าสำหรับสินค้าที่ได้จดทะเบียนไว้ และมาตรา 46 วรรคแรก บัญญัติให้เจ้าของเครื่องหมายการค้าสามารถฟ้องร้องหรือเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำละเมิดสิทธิในเครื่องหมายการค้าที่ได้จดทะเบียนนั้น นอกจากนี้ มาตรา 49 กำหนดให้สามารถโอนสิทธิในเครื่องหมายการค้าที่ได้จดทะเบียนแล้ว ตลอดจนมาตรา 68 ได้บัญญัติให้เจ้าของเครื่องหมายการค้ามีสิทธิในการอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายการค้าที่ได้จดทะเบียนแล้วเช่นกัน (ไชยยศ เหมะรัชตะ , 2550, หน้า 298-299)

จากหลักเกณฑ์การได้มาซึ่งสิทธิในเครื่องหมายการค้าข้างต้นเห็นได้ว่ามีความเหมาะสมสำหรับการได้สิทธิและการได้รับความคุ้มครองจากการได้สิทธิที่แตกต่างกัน การได้สิทธิโดยการจดทะเบียนจะได้รับความคุ้มครองและมีสิทธิมากกว่าเนื่องจากการจดทะเบียนการได้สิทธินั้นมีความชัดเจนมากกว่าการได้สิทธิโดยการใช้ และเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เจ้าของเครื่องหมายการค้าเข้าสู่ระบบการจดทะเบียนมากขึ้นเพื่อให้ง่ายต่อการควบคุมและการตรวจสอบความเป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้า

แนวคิดเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์

กรรมสิทธิ์เป็นสิทธิที่มีอยู่เหนือทรัพย์สิน ซึ่งถือเป็นทรัพย์สิน สิทธิสามารถใช้นั้นแก่บุคคลได้ทั่วไป หลักปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังหลักกรรมสิทธิ์ (วริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์, 2548, หน้า 117-118) คือ หลักปรัชญาของลัทธิปัจเจกชนนิยมที่สืบทอดความคิดของอริสโตเติลที่มีต่อทรัพย์สิน ดร.ปรีดี เกษมทรัพย์ อธิบายความเห็นของอริสโตเติลว่า “ทรัพย์สินสมบัติโดยเนื้อแท้ของมันแล้วควรจะเป็นทรัพย์สินสมบัติส่วนบุคคลถ้าหากเอกชนมีธรรมชาติสูงพอที่จะใช้ทรัพย์สินส่วนบุคคลเพื่อประโยชน์ส่วนรวมแยกออกได้ในสองลักษณะ คือ เศรษฐกิจและศีลธรรม

ในแง่เศรษฐกิจ ทรัพย์สินสมบัติส่วนบุคคลเป็นการนำไปสู่ การผลิตหรือเพิ่มพูนงอกงามทรัพย์สิน เพราะมีเครื่องกระตุ้น (Motive) ให้นุญทำงานเพื่อเพิ่มพูนสมบัติ การที่ทำให้ทรัพย์สินสมบัติเป็นของส่วนรวมได้ทำลาย Motive ไปอย่างสิ้นเชิงเพราะของส่วนรวมย่อมหาคนที่เสียสละที่จะไปเพิ่มพูนงอกงามขึ้นได้ยากยิ่งกว่านั้นจะเกิดปัญหาเรื่องการแบ่งปันทรัพย์สิน ...” นอกจากนี้ อริสโตเติลยังเห็นว่าระบบกรรมสิทธิ์รวมนี้จะทำให้คนพัวพันใกล้ชิดกันมากเกินไปเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งและความจงเกลียดจงชังกันได้มาก

ในแง่ศีลธรรม เห็นว่าระบบทรัพย์สินเอกชนเป็นเครื่องจูงใจให้บุคคลเป็นตัวของตัวเอง ไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น ถ้าหากบุคคลใดมีทรัพย์สินเกินกว่าที่จะอุปโภคแล้วยังอาจใช้ส่วนที่เกินนั้นเป็นเครื่องแสดงออกซึ่งความใจกว้างและความเมตตาจิตต่อเพื่อนมนุษย์ ซึ่งถ้าหากเลิกระบบทรัพย์สินส่วนบุคคล การแสดงออกซึ่งความใจกว้างและความเมตตาธรรมก็จะหายไปไม่ได้ในทางด้านทรัพย์สิน อีกทั้งคุณธรรมที่ให้คุณเป็นของตัวเองและรู้จักพึ่งพาตัวเองก็จะพลอยหมดไปด้วย ความคิดของอริสโตเติลในแง่นี้ เป็นต้นดอของลัทธิเสรีนิยมที่ถือว่าระบบทรัพย์สินส่วนบุคคลเป็นองค์ประกอบส่วนสำคัญที่จะขาดเสียไม่ได้ที่ประกอบเป็นสภาพบุคคลหรือบุคคลภาพ

1. ลักษณะความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์

กรรมสิทธิ์เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าสิทธิแห่งความเป็นเจ้าของ เป็นอำนาจของบุคคลที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินโดยเด็ดขาดที่จะกระทำการใด ๆ กับทรัพย์สินนั้นก็ได้ อำนาจแห่งความเป็นเจ้าของทรัพย์สิน อันมีอยู่ในกรรมสิทธิ์นั้น ปรากฏในมาตรา 1336 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนี้

“มาตรา 1336 ภายในบังคับแห่งกฎหมาย เจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิใช้สอยและจำหน่ายทรัพย์สินของตน และได้ซึ่งดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น กับทั้งมีสิทธิติดตามและเอาคืน ซึ่งทรัพย์สินของตนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ และมีสิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้น โดยมีขอบด้วยกฎหมาย”

ดังนั้นพอจะจำแนกได้ว่า กรรมสิทธิ์นั้นคือ ที่รวมของสิทธิต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

- 1) สิทธิครอบครองและยึดถือ
- 2) สิทธิใช้สอยและได้ซึ่งดอกผล
- 3) สิทธิจะจำหน่ายหรือโอน
- 4) สิทธิติดตามเอาคืนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้
- 5) สิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

1.1 ลักษณะอำนาจเด็ดขาด (Absolute)

พิจารณาคูตามสิทธิเหล่านี้แล้ว เราจะเห็นได้ในเบื้องต้นว่า ลักษณะของกรรมสิทธิ์ประการแรกที่เห็นเด่นชัดที่สุดเป็นประการที่ 1 ก็คือ การที่เจ้าของกรรมสิทธิ์จะ ะกระทำการบังคับตามสิทธิของตนได้โดยพลการ โดยมีต้องไปขอร้องจากศาลให้บังคับบัญชาให้ เช่นในเรื่องติดตามเอาคืนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ หรือการขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ในกรณีทั้งสองนั้นผู้ทรงกรรมสิทธิ์ย่อมกระทำการบังคับสิทธิของตนได้ด้วยตนเอง แม้ถึงจะต้องใช้กำลัง ถ้าสมควรแก่เหตุกฎหมายก็ถือว่าเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย เช่นผู้ร้ายลักทรัพย์สินของเราไป เราตามไปพบทรัพย์อยู่ที่ผู้ร้ายนั้น เราย่อมแย่งเอามาได้ทันที ผู้ร้ายนั้นจะใช้กำลังขัดขวางเพียงใด เราก็มีความชอบธรรมที่จะใช้กำลังเพิ่มขึ้นเพียงนั้น เพื่อที่จะเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของเราจนได้ การป้องกันขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้ามาเกี่ยวข้องก็เช่นเดียวกัน เราทรงกรรมสิทธิ์ในบ้านหลังหนึ่ง เราก็มีอำนาจที่จะป้องกันมิให้บุคคลอื่นทุกคนบุกรุกเข้ามาเกี่ยวข้องกับบ้านหลังนั้น ถ้าเขาใช้กำลังคือดันเข้า มาเพียงใด เราก็ใช้กำลังผลัดกันกำจัดออกไปได้เพียงนั้น ฉะนั้นเรากล่าวได้เป็นประการต้นว่า กรรมสิทธิ์นั้นมีลักษณะเป็นสิทธิเด็ดขาด (Absolute) กล่าวคือ ผู้ทรงกรรมสิทธิ์ชอบที่จะใช้อำนาจในกรรมสิทธิ์นั้นได้โดยพลการไม่ต้องไปขออนุญาตหรือขอร้องให้ศาลบังคับให้

1.2 ลักษณะที่ก่ออำนาจหวงกัน (Exclusive)

ในประการที่สอง ลักษณะของกรรมสิทธิ์คล้ายกับลักษณะทรัพย์สินโดยทั่วไป คือ ก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นทุกคนในโลกที่จะต้องไม่มารบกวนขัดขวางในสิทธิที่เรามีอยู่ แต่กรรมสิทธิ์มีลักษณะเป็นพิเศษไปจากทรัพย์สินอื่นอยู่ข้อหนึ่ง คือ กรรมสิทธิ์ที่ก่อให้เกิดอำนาจหวงกันโดยเฉพาะขึ้น กล่าวคือ สำหรับทรัพย์สินอื่น ในบางกรณีผู้ทรงทรัพย์สินนั้นจะต้องยอมให้ผู้ทรงทรัพย์สินอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นได้ เช่นผู้ทรงสิทธิอาศัยจะต้องยอมแก่ผู้ทรงสิทธิเก็บกิน หรือผู้ทรงสิทธิในภาระจำยอมใน ที่ดินอันเป็น सामानยทรัพย์สินแปลงหนึ่ง ก็จะต้องยอมแก่ผู้ทรงสิทธิในภาระจำยอมโดย सामानยทรัพย์สินอื่น ให้เข้ามาเสวยสิทธิในทรัพย์สินที่เป็นภาระทรัพย์สินเดียวกันได้ แต่สำหรับกรรมสิทธิ์นั้น ผู้ทรงกรรมสิทธิ์มีอำนาจหวงกัน โดยเฉพาะตนเท่านั้น เว้นแต่

จะตกอยู่ในความคุ้มครองกรรมสิทธิ์ตามบทบังคับของกฎหมาย นอกจากนี้แล้ว ผู้ทรงกรรมสิทธิ์หวงกัณการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นไว้แก่ตนได้โดยเฉพาะ ลักษณะของกรรมสิทธิ์ในประการที่สองนี้จึงเรียกกันว่ากรรมสิทธิ์ก่อให้เกิดอำนาจหวงกัณไว้โดยเฉพาะ (Exclusive)

1.3 ลักษณะอันถาวร (Perpetual)

ในประการที่สาม กรรมสิทธิ์มีลักษณะเป็นสิทธิที่ถาวรโดยแท้ กล่าวคือ แม้เราจะพูดได้ว่า ทรัพย์สินเป็นสิทธิถาวร คือไม่สิ้นไปโดยอายุความก็ดี แต่สำหรับทรัพย์สินโดยทั่วไปนั้น อาจมีกฎหมายยกเว้นไว้ได้เช่น มาตรา 1399 ว่า “ภาระจำยอมนั้น ถ้ามิได้ใช้ 10 ปี ท่านว่ายอมสิ้นไป” มาตรา 1403 ว่า “ถ้าให้สิทธิอาศัยโดยมีกำหนดเวลา กำหนดนั้นท่านมิให้เกิน 30 ปี ถ้ากำหนดไว้นานกว่านั้น ให้ลดลงมา 30 ปี ฯลฯ” ดังนี้ เป็นต้น แต่สำหรับกรรมสิทธิ์นั้นเป็นสิทธิที่ถาวรโดยแท้จริง ไม่มีบทกฎหมายอันใดมาจำกัดให้กรรมสิทธิ์สิ้นไปโดยกาลเวลาได้ ลักษณะของกรรมสิทธิ์อีกประการหนึ่ง จึงได้ชื่อว่าเป็น สิทธิที่คงอยู่ตลอดไป (Perpetual) หรือจะเรียกว่า ลักษณะถาวรโดยแท้ก็ได้ (ประมวล สุวรรณศร, 2520, หน้า 158-161)

2. สิทธิความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์รวม

การเป็นเจ้าของ รวมนั้นอาจเกิดขึ้นตามสภาพ เช่น กรณีเอาสิ่งของต่าง ๆ ที่เป็นสังหาริมทรัพย์มารวมกันตามมาตรา 1316 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จนเป็นส่วนควบหรือแบ่งแยกไม่ได้ บุคคลเหล่านั้นเป็นเจ้าของรวมของทรัพย์ที่รวมเข้าด้วยกันนั้น โดยแต่ละคนมีส่วนตามค่าแห่งทรัพย์ของตนในเวลาที่รวมเข้ากับทรัพย์อื่นหรือร่วมกันออกเงินซื้อของมาใช้ร่วมกัน เจ้าของรวมอาจเกิดขึ้นตามผลของกฎหมาย เช่น กรณีสามีภริยาอยู่กินด้วยกันร่วมกันทำมาหากิน ทรัพย์สินที่เกิดขึ้นในระหว่างสมรสนั้นย่อมเป็นของทั้งสองฝ่าย ทั้งสามีและภรรยาก็เป็นเจ้าของรวมของบรรดาสินสมรสที่ได้มีขึ้นหรือออกเงินขึ้นในระหว่างช่วงเวลาของการสมรสนี้ หรือกรณีที่เจ้ามรดกตายไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ ทรัพย์สินที่เป็นมรดกทั้งหลาย ก็ย่อมตกทอดไปยังทายาทในกองมรดก เมื่อยังไม่มี การแบ่งมรดก ทายาททุกคนก็ย่อมเป็นเจ้าของรวมในบรรดาทรัพย์มรดกที่มีอยู่ จนกว่าจะมีการแบ่งมรดกกันเสร็จสิ้น ทายาทแต่ละคนก็ได้รับส่วนแบ่งกันไปตามผลแห่งกฎหมายลักษณะมรดก (ศรีราชา เจริญพานิช, 2549, หน้า 233)

นอกจากนี้กรรมสิทธิ์รวมอาจเกิดขึ้นได้โดยนิติกรรม คือการที่หลายคนตกลงถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินร่วมกัน เช่นเข้าหุ้นกันทำมาค้าขายระดมทุนจากบุคคลอื่นมาร่วมทุน (สถิต เล็งไธสง, 2550, หน้า 90)

ความหมายของกรรมสิทธิ์รวมหรือเจ้าของรวม คือ การที่ทรัพย์หรือทรัพย์สินนั้นมีเจ้าของกรรมสิทธิ์หลายคนในขณะเดียวกัน เจ้าของกรรมสิทธิ์รวมทุกคนย่อมมีสิทธิของความเป็น

เจ้าของร่วมกันในทุกส่วนทุกอณูของทรัพย์สินนั้นอย่างที่ไม่อาจแยกส่วนได้ว่าส่วนใดเป็นของใคร และต่างคนก็ต่างมีสิทธิตามมาตรา 1336 แต่การใช้สิทธินั้นต้องอยู่ในข้อจำกัด คือ ต้องไม่ขัดต่อสิทธิแห่งเจ้าของรวมคนอื่น ๆ (มาตรา 1360 วรรคแรก) ดังนั้น เจ้าของรวม คนหนึ่งก็ย่อมมีอำนาจเช่นเดียวกับเจ้าของ โดยทั่วไป กล่าวคือ มีสิทธิที่จะใช้สอยทรัพย์สินนั้นมีสิทธิจะได้ดอกผล มีสิทธิตามเอาคืนจากผู้ที่ไม่ได้สิทธิจะยึดถือทรัพย์สินนั้นไว้ และมีสิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นมาสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบ ส่วนกรณีจำหน่ายทรัพย์สินนั้นอาจจะกระทบกับเจ้าของรวมคนอื่น เจ้าของรวมคนใดจะจำหน่ายทรัพย์สินนั้นได้ก็ด้วยความยินยอมแห่งเจ้าของรวมทุกคน

ตัวอย่างเช่น นายฟ้ากับนายชมพูซื้อหนังสือตำรากฎหมายเล่มหนึ่งมาอ่านด้วยกันทั้งสองคนตกลงกันออกเงินคนละครึ่งและแบ่งกันใช้คนละสัปดาห์ ความเป็นเจ้าของรวมนั้นทำให้ทั้งนายฟ้าและนายชมพูเป็นเจ้าของหนังสือร่วมกันในทุก ๆ หน้าทุกส่วนของหนังสืออย่างแยกกันไม่ได้ว่าใครเป็นเจ้าของหน้าใดส่วนใด เพราะทั้งสองคนยอมเป็นเจ้าของร่วมกันในทุก ๆ อณูของหนังสือ

อีกตัวอย่างคือ นายแดง นายเขียว และนายเหลือง ร่วมกันซื้อที่ดินมีโฉนดแปลงหนึ่งเพื่อเอาไปขายเอากำไร ทั้งสามคนยอมเป็นเจ้าของรวมโดยจะแยกมิได้ว่าผู้ใดเป็นเจ้าของที่ดินส่วนใด แต่ถ้าได้จดทะเบียนระบุส่วนของแต่ละคน ซึ่งจะมีเท่ากันหรือไม่เท่ากันตามแต่ละระบุ ก็เป็นไปตามสัดส่วนที่จดทะเบียนไว้ นั้น จะมีความชัดเจนว่าที่ดินของใครอยู่ตรงไหน มีเนื้อที่เท่าใด ตามสัดส่วนที่ระบุก็ต่อเมื่อมีการแบ่งแยกโฉนดโดยสมบูรณ์เรียบร้อยแล้ว ครอบครองที่ดินไม่ได้มีการแบ่งกรรมสิทธิ์รวมทุกคนก็ยังมีสิทธิร่วมกันอยู่และมีหน้าที่ต้องปฏิบัติร่วมกันอยู่ จนกว่าจะมีการแบ่งแยกกรรมสิทธิ์เรียบร้อยแล้วจึงจะเป็นอิสระไม่เกี่ยวข้องกัน ที่ดินหรือทรัพย์สินสิ่งของก็จะเป็นของแต่ละเจ้าของโดยสมบูรณ์ในโอกาสต่อไปตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาน่าสนใจ มีดังนี้

คำพิพากษาฎีกา 499/2500 วินิจฉัยว่า ทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนสามัญไม่จดทะเบียนเป็นของผู้เป็นหุ้นส่วนเสมือนเจ้าของรวม

คำพิพากษาฎีกา 941/2512 วินิจฉัยว่า โจทก์กับจำเลยซึ่งเป็นสามีภริยากัน โดยไม่ได้จดทะเบียนสมรสได้ร่วมกันปลูกเรือนในที่ดินของบิดาจำเลยระหว่างอ ยู่กินเป็นสามีภริยากันยอมเป็นเจ้าของเรือนร่วมกัน

คำพิพากษาฎีกา 4381/2539 วินิจฉัยว่า โจทก์กับจำเลยจดทะเบียนหย่ากันแล้ว แต่ยังคงอยู่กินกันสามีภริยาตลอดมาโดยยังมีได้แบ่งสินสมรสกัน หลังจากนั้นจำเลยนำที่ดินสินสมรสไปจำนองและซื้อที่ดิน 3 แปลง และร่วมกันทำประโยชน์ จนกระทั่งตกลงเลิกอยู่กินกันสามีภริยากัน โจทก์จำเลยจึงร่วมกันเป็นเจ้าของผู้ครอบครองที่ดินทั้ง 3 แปลงดังกล่าว ต่อมาจำเลยขายที่ดินทั้ง 3

แปลง แล้วนำเงินไปซื้อที่ดินใหม่ 2 แปลงและรถยนต์ 2 คัน พร้อมด้วยสิทธิการเดินรถ ดังนั้น โจทก์ จึงมีสิทธิฟ้องขอแบ่งทรัพย์สินดังกล่าวพร้อมสินสมรสที่ยังมิได้แบ่งด้วยกึ่งหนึ่ง

คำพิพากษาฎีกา 6562/2541 วินิจฉัยว่า เมื่อเจ้ามรดกตาย โจทก์และจำเลยเป็นทายาทรับมรดกที่ดินพิพาทร่วมกับบุตรคนอื่น ๆ ของเจ้ามรดกตราบใดที่ยังไม่มีการแบ่งทรัพย์สินมรดกเป็นส่วน สัก ก็ต้องถือว่าทุกคนเป็นเจ้าของรวม จำเลยมีสิทธิใช้ที่ดินพิพาทในฐานะเจ้าของรวม

จากความหมายและคำพิพากษาฎีกาดังกล่าว สรุปการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์รวม อาจได้มา โดย 2 ทาง กล่าวคือ การได้มาทางนิติกรรม ซึ่งเกิดจากข้อตกลงร่วมกัน และการได้มาโดยผลของกฎหมาย เช่น ทรัพย์สินมรดกร่วมกันของทายาทหลายคนซึ่งยังมีได้แบ่ง ย่อมเป็นกรรมสิทธิ์ร่วมของ ทายาทเหล่านั้น และผลของกรรมสิทธิ์รวมก่อให้เกิด ผลหลายประการ เช่น มีสิทธิจัดการ ทรัพย์สิน สิทธิต่อผู้บุคลลภายนอก สิทธิจำหน่ายหรือก่อภาระคิดค้น

2.1 สิทธิจัดการทรัพย์สิน

มาตรา 1358 ได้บัญญัติถึงการจัดการทรัพย์สินของเจ้าของรวม ไว้ดังนี้

“ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเจ้าของรวมมีสิทธิจัดการทรัพย์สินรวมกัน ในเรื่องจัดการตามธรรมดา ท่านว่าพึงตกลงโดยคะแนนข้างมากแห่งเจ้าของรวม แต่เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ อาจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางจัดการตามธรรมดาได้ เว้นแต่ฝ่ายข้างมากได้ตกลงไว้เป็นอย่างอื่น แต่เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ อาจทำการเพื่อรักษาทรัพย์สินได้เสมอ

ในเรื่องจัดการอันเป็นสาระสำคัญ ท่านว่าต้องตกลงกันโดยคะแนนข้างมากแห่งเจ้าของรวม และคะแนนข้างมากนั้นต้องมีส่วนไม่ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งแห่งค่าทรัพย์สิน

การเปลี่ยนแปลงวัตถุที่ประสงค์นั้น ท่านว่าจะตกลงกันได้แต่ ก็เมื่อเจ้าของรวมเห็นชอบทุกคน”

มาตรา 1358 วรรคแรก บัญญัติเป็นข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่า เจ้าของรวมมีสิทธิจัดการทรัพย์สินร่วมกัน โดยปกติแล้ว เจ้าของรวมย่อมมีสิทธิในการจัดการเท่าเทียมกัน จึงร่วมกันจัดการทรัพย์สิน เว้นแต่จะมีข้อตกลงระหว่างกันเป็นอย่างอื่น เช่น เจ้าของรวมคนที่มีสัดส่วนในความเป็นเจ้าของมากกว่ามีอำนาจตัดสินใจในการจัดการมากกว่าเจ้าของรวมที่มีสัดส่วนในความเป็นเจ้าของน้อยกว่า หรืออาจมีบทกฎหมายจำกัดสิทธิเจ้าของรวมบางคน เนื่องจากมีปัญหาบางประการเอาไว้มิให้เป็นผู้จัดการทรัพย์สินส่วนรวมได้ เช่น ร่วมกันลงทุนตั้งห้างหุ้นส่วนจำกัด ผู้ที่เป็นหุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิดชอบ ก็ไม่อาจเป็นผู้จัดการทรัพย์สินของห้างได้ ดังนั้น ถ้าไม่มีความตกลงเป็นอย่างอื่นหรือมีกฎหมายจำกัดสิทธิไว้เจ้าของรวมทุกคนย่อมมีสิทธิจัดการทรัพย์สินร่วมกัน

การจัดการทรัพย์สินของเจ้าของรมนั้น ระบุไว้ใน มาตรา 1358 วรรคสอง ถึง วรรคสี่ ซึ่งอาจจะแยกกล่าวเป็นเรื่อง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

2.1.1 การจัดการเพื่อรักษาทรัพย์สิน

การจัดการกรณีนี้ไม่ต้อง งอาศัยคะแนนข้างมากของเจ้าของรวม เรื่องการจัดการแต่อย่างใด เพราะกฎหมายถือว่าการที่เจ้าของรวมคนใดคนหนึ่งจะเสนอตัว ขึ้นมาเพื่อจัดการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อเป็นการรักษาทรัพย์สินที่ทุกคนมีส่วนเป็นเจ้าของ เพื่อให้อยู่ในสภาพดีเช่นเดิมไม่เสื่อมเสียหรือบอบสลายไปนั้น ย่อมเป็นประโยชน์ต่อเจ้าของรวมร่วมกันทุกคน หากจัดการไปโดยคิดว่าจะเป็นการดูแลรักษาทรัพย์สินนั้นให้ดียิ่งขึ้น แต่การกลับเป็นทำให้ทรัพย์สินนั้นเสื่อมเสียหรือเสียหายลดมูลค่าลง เช่นนี้ผู้ที่จัดการไปก็ควรจะต้องรับผิดชอบในการที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นต่อเจ้าของรวมคนอื่น ๆ เพราะคนทำไปโดยพลการ มิได้ขอความเห็นชอบจากเจ้าของรวมคนอื่น ๆ ตามมาตรา 1358 วรรคสอง

การรักษา (Preservation) หมายถึง การกระทำในการป้องกันไว้ไม่ให้ทรัพย์สินของเจ้าของรวมบอบสลาย เสียหาย หรือเสื่อมราคาลง เช่น น้ำท่วมโรงงานต้องทำทันทันไว้มิให้น้ำ เข้าไปท่วมเครื่องจักรในโรงงานให้ได้รับความเสียหาย เป็นต้น (สหัส สิงหวิริยะ, 2547, หน้า 228)

คำพิพากษาฎีกา 3509/2524 วินิจฉัยว่า โจทก์ซึ่งเป็นเจ้าของรวมคนหนึ่งในศึกแควพิพาทย่อมมีสิทธิบอกเลิกการเช่าศึกแควพิพาท โดยมอบอำนาจให้ทนายความกระทำแทนได้เพราะเป็นการจัดการอันเป็นการทำการเพื่อรักษาทรัพย์สิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1358 วรรคแรก

จากคำพิพากษาฎีกาเป็นการป้องกันมิให้ทรัพย์สินเสียหาย การยกเลิกการให้เช่าทรัพย์สิน จึงเป็นการจัดการเพื่อรักษาทรัพย์สินอย่างหนึ่ง

2.1.2 การจัดการตามธรรมดา

เป็นการจัดการทรัพย์สินของเจ้าของรวมตามธรรมดา ซึ่ง มาตรา 1358 วรรคสอง ให้ตกลงกันระหว่างเจ้าของรวมด้วยกัน โดยคะแนนเสียงข้างมาก เมื่อลงคะแนนเสียงข้างมากเป็นอย่างไรก็ให้จัดการไป ตามนั้น เช่น เมื่อได้ที่ดินมรดกมาและยังมีได้แบ่งปันกันเป็นแปลงย่อย ๆ เจ้าของรวมทุกคนตกลงกันให้ใช้ที่ดินในการทำนาข้าวต่อไป ด้วยคะแนนเสียงข้างมากก็ใช้ที่ดินนั้นทำนาต่อไป แต่ในการทำนานั้นเจ้าของรวม ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จัดการ หรือเจ้าของรวมคนใดคนหนึ่งคนใดอาจจะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางจัดการธรรมดาได้ เช่น จ้างรถไถมาไถนา ยกกระต๊อบคันทนาให้สูงขึ้น เป็นต้น แต่การกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดนี้ต้องไม่ขัดแย้งหรือฝ่าฝืนข้อตกลงที่เจ้าของรวมฝ่ายข้างมากได้ตกลงกันไว้ เช่น ในการปลูกข้าวห้ามใช้ปุ๋ยเคมีและห้ามใช้ยาฆ่าแมลง ดังนี้เจ้าของ

รวมคนที่จัดการก็ไม่อาจจะทำการฝ่าฝืนความตกลงที่เจ้าของรวมข้างมากได้มีมติไว้ ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาในเรื่องนี้คือ

คำพิพากษาฎีกา 348/2538 วินิจฉัยว่า ที่พิพาทเป็นสินสมรสระหว่างโจทก์กับจำเลยผู้ตาย โจทก์ย่อมมีกรรมสิทธิ์ร่วมในที่พิพาทในฐานะเจ้าของรวมและมีสิทธิจัดการทรัพย์สินนั้นได้ การที่โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยในฐานะผู้จัดการมรดกของผู้ตายใส่ชื่อตนในโฉนดที่ดินที่พิพาทเป็นการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางจัดการตามธรรมดา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1358 เมื่อไม่มีข้อตกลงระหว่างเจ้าของรวมเป็นอย่างอื่นแล้ว โจทก์ย่อมมีสิทธิฟ้องบังคับจำเลยได้แม้ผู้ตายจะได้ชำระหนี้ไถ่ถอนจำนองที่ดิน ซึ่งเป็นหนี้อันเกี่ยวกับทรัพย์สินรวมและเป็นหนี้ร่วมระหว่างโจทก์กับผู้ตายก็เป็นคนละกรณีกัน เพราะโจทก์มิได้ฟ้องขอให้แบ่งทรัพย์สินระหว่างเจ้าของรวม จึงไม่อาจนำมาใช้ยื่นหรือปฏิเสธให้โจทก์ใส่ชื่อในโฉนดที่พิพาทได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องไปว่ากล่าวเป็นอีกเรื่องหนึ่งในเวลาที่แบ่งทรัพย์สินรวม

2.1.3 การจัดการอันเป็นสาระสำคัญ

บทบัญญัติใน มาตรา 1358 วรรคสาม ให้ตกลงกันในระหว่างเจ้าของรวม ด้วยคะแนนเสียงข้างมากและคะแนนข้างมากนั้นต้องมีส่วนไม่ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของทรัพย์สินนั้น เนื่องจากเรื่องที่มีการเป็นสาระสำคัญ เพียงแต่คะแนนเสียงข้างมากก็อาจจะยังไม่พอ เพราะในกรณีที่เจ้าของรวมมีส่วนเท่า ๆ กัน คะแนนเสียงมากก็ย่อมเกินกว่าครึ่งหนึ่งของมูลค่าแห่งทรัพย์สินที่เป็นเจ้าของรวมร่วมกัน แต่ในกรณีที่เจ้าของรวมมีส่วนในทรัพย์สินไม่เท่ากัน และเจ้าของรวมจำนวนมากมีส่วนในทรัพย์สินน้อยเช่นนี้ เมื่อเวลาลงคะแนนเจ้าของรวมที่มีส่วนในทรัพย์สินมากเป็นหลัก เพราะมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินมากกว่า จึงบัญญัติให้แม้มีคะแนนข้างมากก็ยังไม่พอ ยังต้องให้คะแนนเสียงของผู้ลงคะแนนมีส่วนเป็นเจ้าของไม่ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของค่าแห่งทรัพย์สินนั้น เช่นกรณีจะเปลี่ยนการจัดการจากเดิมซึ่งใช้ที่ดินอันเป็นกรรมสิทธิ์ร่วมนั้นทำนาข้าวโดยใช้ควายไถนา แต่เจ้าของรวมส่วนหนึ่งเห็นว่าล้ำสมัยควรเปลี่ยนไปใช้เครื่องไถนา เพื่อให้ผลประโยชน์สูงกว่าและใช้เวลาสั้นกว่า แต่ก็มีเจ้าของรวมบางคนไม่เห็นด้วย โดยคัดค้านว่าถ้าไถนาด้วยรถไถนาแล้วต่อไปที่ดินจะเสียใช้ทำการเพราะปลูกระไรไม่ได้อีกเลย การจัดการอันสำคัญเช่นนี้คงต้องดูว่าคะแนนเสียงที่จะเห็นชอบให้ใช้รถไถนามากกว่าหรือไม่ ถ้าฝ่ายที่เห็นด้วยที่จะให้ใช้รถไถนนั้นมีคะแนนเสียงมากกว่า ก็ยังต้องดูอีกทีว่าคะแนนที่เจ้าของรวมฝ่ายที่เห็นด้วยกับให้ใช้รถไถนนั้น รวมแล้วมีมูลค่าเกินครึ่งหนึ่งของที่ดินอันเป็นกรรมสิทธิ์ร่วมของทุกเจ้าของ จึงจะถือว่าเป็นมติที่ปฏิบัติได้ตามมาตรา 1358 วรรคสาม นี้

2.1.4 การจัดการในทางเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์

บทบัญญัติ มาตรา 1358 วรรคท้าย ถือว่า การจัดการในทางเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์เป็นเรื่องใหญ่ จึงต้องให้เจ้าของรวมทุกคนเห็นชอบด้วย มิฉะนั้นจะเกิดปัญหาในภายหลัง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์เป็นการเปลี่ยนแปลงมาก และอาจจะมีผลกระทบต่อเจ้าของรวมทุกคน ตัวอย่างเรื่องการจัดการในทางเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ เช่น การเปลี่ยนจากทำนาไปเป็นการให้เช่าที่ดินหรือขายที่ดินนั้นเพื่อให้บริษัทแห่งหนึ่งใช้เป็นที่ก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรม จึงเป็นกรณีที่เปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ที่เคยใช้ที่ดินเพื่อวัตถุประสงค์หนึ่งไปเป็นอีกอย่างหนึ่งซึ่งต่างกันโดยสิ้นเชิง จึงอาจเกิดผลกระทบสูงต่อประโยชน์ที่จะได้จากทรัพย์สินที่ถือกรรมสิทธิ์ร่วมกันอยู่ จึงต้องให้เจ้าของรวมทุกคนเห็นชอบก่อน จึงจะจัดการไปในทางเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์เช่นนั้นได้

2.2 สิทธิต่อผู้บุคคลภายนอก

สิทธิในการต่อผู้บุคคลภายนอกนี้ ได้บัญญัติไว้ใน มาตรา 1359 ดังนี้คือ “เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ อาจใช้สิทธิอันเกิดแต่กรรมสิทธิ์ครอบไปถึงทรัพย์สินทั้งหมดเพื่อต่อผู้บุคคลภายนอก แต่ในการเรียกร้องเอาทรัพย์สินคืนนั้น ท่านว่าต้องอยู่ในบังคับแห่งเงื่อนไขที่ระบุไว้ใน มาตรา 302 แห่งประมวลกฎหมายนี้”

เนื่องจากกรรมสิทธิ์ร่วมในทรัพย์สินใดเป็นกรรมสิทธิ์ที่ยังมิได้มีการแบ่งแยกว่าเจ้าของกรรมสิทธิ์รวมคนใดเป็นเจ้าของส่วนใดของทรัพย์สิน เจ้าของรวมแต่ละคนจึงมีกรรมสิทธิ์ครอบไปถึงทรัพย์สินนั้นทั้งหมด เมื่อมีบุคคล ภายนอกมาอ้างสิทธิประการใด ๆ เหนือทรัพย์สินดังกล่าว เจ้าของรวมคนใดคนหนึ่งก็ชอบที่จะใช้สิทธิที่จะต่อผู้กับบุคคลภายนอกได้โดยลำพัง เพื่อที่จะรักษาสิทธิของตน รวมทั้งสิทธิของเจ้าของรวมคนอื่น ๆ ด้วยพร้อม ๆ กันไป

ตัวอย่างเช่น ในคำพิพากษาฎีกาที่ 298/2508 ซึ่งวินิจฉัยว่า เจ้าของรวมคนหนึ่งอาจใช้สิทธิครอบไปถึงทรัพย์สินทั้งหมดเพื่อต่อผู้บุคคลภายนอกได้ ฉะนั้นผลแห่งคดีที่แม่เจ้าของรวมเพียงคนเดียวเป็นโจทก์ฟ้อง ก็ย่อมต้องผูกพันถึงเจ้าของรวมคนอื่น ๆ ด้วย เหตุนี้ถ้าเจ้าของรวมคนอื่นมาฟ้องใหม่อีกจึงเป็นฟ้องซ้ำ

คำพิพากษาฎีกาที่ 11/2509 วินิจฉัยว่า เจ้าของรวมแต่ผู้เดียวย่อมมีอำนาจฟ้องเกี่ยวกับทรัพย์สินซึ่งตนมีกรรมสิทธิ์ร่วมกับผู้อื่น ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1359 โดยไม่ต้องรับมอบอำนาจจากเจ้าของรวมคนอื่น ๆ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2604/2540 ก็วินิจฉัยทำนองเดียวกัน)

การใช้สิทธิต่อบุคคลภายนอกดังกล่าวตามมาตรา 1359 นี้ โดยปกติก็จะใช้สิทธิได้เป็นการทั่วไป ไม่มีข้อจำกัด เช่น การใช้สิทธิตามมาตรา 1336 เว้นแต่ในกรณีการที่เจ้าของรวมคนหนึ่งเรียกร้องเอาทรัพย์สินซึ่งตนมีกรรมสิทธิ์ร่วมอยู่ด้วยนั้นคืนจากบุคคลภายนอกที่จะต้องตกอยู่ในบังคับแห่งเงื่อนไขที่ระบุไว้ใน มาตรา 302 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ กรณีที่หนึ่งนั้นจะแบ่งชำระมิได้และมีเจ้าหนี้หลายคน ซึ่งในที่นี้หมายถึง เจ้าของรวม ดังนั้น เจ้าของรวมแต่ละคนจะเรียกให้ชำระหนี้ได้ ก็แต่เพื่อประโยชน์ของเจ้าของรวมด้วยกันหมดทุกคน และยังสามารถเรียกให้ลูกหนี้วางทรัพย์ที่เป็นหนี้นั้นไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์เพื่อประโยชน์แก่เจ้าของรวมทุกคน หรือถ้าทรัพย์สินนั้นไม่ควรแก่การวางทรัพย์ก็ให้ส่งแก่ผู้พิทักษ์ทรัพย์ซึ่งศาลจะได้แต่งตั้งขึ้น เพื่อประโยชน์แก่เจ้าของรวมทุกคนก็ได้ นอกจากนี้ข้อความจริงใดที่ทำ วถึงเจ้าของรวมคนหนึ่งเท่านั้นหาเป็นไปได้เพื่อคุณหรือโทษแก่เจ้าหนี้คนอื่น ๆ ด้วยไม่ ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาในเรื่องนี้ คือ

คำพิพากษาฎีกา ที่ 5836/2537 วินิจฉัยว่า โจทก์ซึ่งเป็นเจ้าของรวมคนหนึ่งในที่ดินพิพาทฟ้องขับไล่จำเลยเป็นการใช้สิทธิอันเกิดแต่กรรมสิทธิ์ เพื่อต่อสู้กับจำเลยซึ่งเป็นบุคคลภายนอกตามมาตรา 1359 ส่วนกรณีตามมาตรา 302 นั้น หมายความว่า เมื่อโจทก์ได้ทรัพย์สินคืนมาแล้วต้องเป็นของเจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วมกัน โจทก์จะอ้างเอาเป็นของตนแต่ผู้เดียวไม่ได้เท่านั้น

2.3 สิทธิใช้ทรัพย์สินและได้ดอกผล

สิทธิใช้ทรัพย์สินที่มีกรรมสิทธิ์ร่วมนั้นได้ แต่ต้องไม่ขัดต่อสิทธิของเจ้าของรวมคนอื่น ๆ และมีสิทธิได้ดอกผลตามส่วน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1360 บัญญัติว่า “เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ มีสิทธิใช้ทรัพย์สินได้ แต่การใช้นั้นต้องไม่ขัดต่อสิทธิแห่งเจ้าของรวมคนอื่น ๆ

ท่านว่าให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ มีสิทธิได้ดอกผลตามส่วนของตนที่มีในทรัพย์สินนั้น”

สิทธิใช้ทรัพย์สินของเจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ จะมีเพียงใดนั้น คงต้องย้อนกลับไปดูสิทธิอันเกิดจากการความเป็นธรรมของกรรมสิทธิ์ตามมาตรา 1336 โดยจะพิจารณาไปตามลำดับคือประการแรก เจ้าของรวมมีสิทธิใช้สอยทรัพย์สินซึ่งตนเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย แต่การใช้นั้นต้องไม่ขัดต่อสิทธิของเจ้าของรวมคนอื่น ๆ ซึ่งเรื่องนี้คงต้องดูตามสภาพของทรัพย์สินแต่ละชนิดหรือประเภท เช่น การเป็นเจ้าของรวมในที่ดินแปลงหนึ่งร่วมกับผู้อื่นอีก 2 คน โดยไม่ระบุสัดส่วนกฎหมายสันนิษฐานว่ามีส่วนเท่ากันคนละหนึ่งในสามส่วน แม้ในขณะที่ยังมีได้แบ่งแยกว่าส่วนของใครอยู่ตรงไหน เจ้าของรวมทุกคนย่อมมีสิทธิในที่ดินแปลงนั้นทั้งแปลง หากเจ้าของรวมคนหนึ่ง

ต้องการปลูกบ้านลงในที่ดินนั้น โดยใช้เนื้อที่ดินไม่เกินส่วนที่ตนพึงมีสิทธิและเจ้าของรวมคนอื่นก็ยินยอมไม่ขัดข้อง เจ้าของรวมผู้นั้นก็น่าจะใช้สิทธิปลูกบ้านลงในที่ดินตามที่ตกลงยินยอมกันได้ไว้ได้ แต่ถ้าเจ้าของรวมคนอื่น ๆ แม้เพียงคนเดียวไม่ยินยอมให้ปลูกบ้านตรงนั้น ก็ย่อมไม่อาจใช้สิทธิในการปลูกบ้านซึ่งเป็นการขัดต่อสิทธิแห่งเจ้าของรวมคนอื่น ๆ

เรื่องที่เจ้าของรวมมีสิทธิได้ดอกผลนั้น มีบทบัญญัติ มาตรา 1360 วรรคสอง บัญญัติไว้ชัดเจนดีแล้ว คือ เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ ย่อมมีสิทธิได้ดอกผลตามส่วนของตนที่มีในทรัพย์สินนั้น แต่บทบัญญัตินี้ก็เป็นเพียงข้อสันนิษฐาน หากเจ้าของรวมจะตกลงกันที่จะแบ่งดอกผลไม่ว่าจะเป็นดอกผลธรรมดาหรือดอกผลนิตินัยว่า คนใดจะได้เท่าใดหากตกลงกันได้ตามนั้น ก็สามารถนำสืบถึงข้อตกลงนั้นว่าไม่เป็นไปตามข้อสันนิษฐานได้

ดังนั้น การมีสิทธิใช้ทรัพย์สินที่เป็นของเจ้าของรวมตามมาตรา 1360 วรรคแรก จึงน่าจะหมายถึงการใช้สอยโดยการกระทำเพื่อเอาประโยชน์จากทรัพย์สินนั้น ส่วนการมีสิทธิได้ดอกผลของทรัพย์สินนั้นตามส่วนของตนตามมาตรา 1360 วรรคสอง ได้บัญญัติไว้แล้ว ซึ่งก็เป็นไปตามหลักการโดยทั่ว ๆ ไปในเรื่องของความเป็นธรรม และตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวกับมาตรานี้ เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 267/2538 วินิจฉัยว่า โจทก์กับ จ. เป็นเจ้าของบ้านพิพาทร่วมกัน จ. ยินยอมให้จำเลยอาศัยอยู่ในบ้านพิพาท แต่โจทก์ไม่ยินยอม ความยินยอมของ จ. ก็ไม่เป็นการขัดต่อสิทธิของโจทก์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1360 วรรคแรก การที่จำเลยไม่ยอมออกไปจากบ้านพิพาทจึงไม่เป็นการโต้แย้งสิทธิของโจทก์ โจทก์ไม่มีสิทธิฟ้องขับไล่จำเลยได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 780/2538 วินิจฉัยว่า จำเลยชอบที่จะใช้สิทธิในที่ดินซึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์รวม แต่ต้องไม่ขัดต่อสิทธิของโจทก์ซึ่งเป็นเจ้าของรวมเช่นกัน การที่จำเลยปลูกบ้านคร่อมทางพิพาทที่โจทก์ใช้ดินเป็นปกติจนได้รับความเดือดร้อน ถือได้ว่าจำเลยใช้สิทธิของตนขัดต่อสิทธิของเจ้าของรวมคนอื่นแล้ว ทั้งเป็นการใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะเกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นตามมาตรา 421 จึงเป็นการโต้แย้งสิทธิของโจทก์ โจทก์จึงมีสิทธิฟ้องให้จำเลยรื้อถอนบ้านที่ปลูกคร่อมปิดทางพิพาทออกได้

2.4 สิทธิจำหน่ายทรัพย์สินในส่วนของตน

กฎหมายได้บัญญัติในเรื่องเจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ จะจำหน่าย จำนอง จำนำ หรือก่อให้เกิดภาระติดพัน ทรัพย์สินในส่วนของตนได้เพียงใดนั้น มาตรา 1361 ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องการจำหน่ายทรัพย์สินของเจ้าของรวมได้บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 1361 “เจ้าของรวม คนหนึ่ง ๆ จะจำหน่ายส่วนของตน หรือจ่านอง หรือก่อให้เกิดภาระติดพันก็ได้

แต่ตัวทรัพย์สินนั้นจะจำหน่าย จ่านำ จ่านอง หรือก่อให้เกิดภาระติดพันได้ ก็แต่ด้วยความยินยอมแห่งเจ้าของรวมทุกคน

ถ้าเจ้าของรวมคนใดจำหน่าย จ่านำ จ่านอง หรือก่อให้เกิดภาระติดพันทรัพย์สินโดยมิได้รับความยินยอมแห่งเจ้าของรวมทุกคน แต่ภายหลังเจ้าของรวมคนนั้นได้เป็นเจ้าของทรัพย์สินแต่ผู้เดียวไซ้ ท่านว่านิติกรรมนั้นเป็นอันสมบูรณ์”

ในวรรคแรกของ มาตรา 1361 นั้น ให้อำนาจเจ้าของรวมที่จะจำหน่ายทรัพย์สินส่วนของตนในทรัพย์สินที่เป็นเจ้าของรวมร่วมกันได้ กล่าวคือ เจ้าของรวมคนใดมีส่วนร่วมเท่าใดในทรัพย์สินก็ย่อมมีอำนาจจำหน่ายเฉพาะในส่วนของตนได้เสมอ แต่จะจำหน่ายเกินเลยไปถึงส่วนของคนอื่นย่อมไม่ได้ หรือจะจำหน่ายตัวทรัพย์สินที่เป็นเจ้าของรวมทุกคนทั้งหมดก็ต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของรวมด้วยกันทุกคน (ตามวรรคสองของ มาตรา 1361) และการจำหน่ายในมาตรานี้ให้รวมถึง การจ่านำ จ่านอง หรือการก่อให้เกิดภาระติดพันในทรัพย์สินนั้นด้วย

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่ 1980/2498 วินิจฉัยว่า เจ้าของรวมคนหนึ่งขายที่ดินโดยระบุเฉพาะส่วนของตนบอกจำนวนเนื้อที่ไว้ชัดเจนไม่เกินกว่าส่วนของตน แม้เจ้าของรวมคนอื่นจะ ไม่รู้เห็นยินยอมการซื้อขายก็สมบูรณ์ตามมาตรา 1361 วรรคสอง

ในกรณีที่เจ้าของรวมได้จำหน่ายทรัพย์สินเกินส่วนของตนที่พึงมีในทรัพย์สินที่เป็นเจ้าของรวมร่วมกันนั้น ย่อมไม่อาจทำได้ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากเจ้าของรวมทุกคน หากดำเนินการจำหน่าย รวมทั้งจ่านำ จ่านอง หรือก่อให้เกิดภาระติดพันใด ๆ ในทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมกันโดยมิได้รับความยินยอมจากเจ้าของรวมทุกคน ก็เป็นการฝ่าฝืน มาตรา 1361 วรรคสอง ส่วนที่ทำการโดยฝ่าฝืนกฎหมายไปนั้นย่อมไม่ผูกพันเจ้าของรวมคนอื่น ๆ ดังในตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาต่อไปนี้

คำพิพากษาฎีกา ที่ 5569/2534 วินิจฉัยว่า จำเลยและ ส. เป็นเจ้าของรวมในที่ดินและบ้านพิพาท ซึ่งเจ้าของรวมคนหนึ่งจะจำหน่ายทรัพย์สินโดยเจ้าของคนอื่นมิได้ยินยอมด้วยไม่ได้ เมื่อไม่ปรากฏว่าจำเลยยอมให้ ส. ขายที่ดินและบ้านพิพาทแก่โจทก์เพื่อชำระหนี้เงินกู้ แม้หนี้เงินกู้จะเป็นหนี้ร่วมกันระหว่างจำเลยและ ส. สัญญาขายที่ดินและบ้านพิพาทก็หาผูกพันจำเลยไม่ โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องขับไล่จำเลย แต่โจทก์มีสิทธิเข้าสวมสิทธิของ ส. เรียกร้องให้แบ่งส่วนได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1306/2538 วินิจฉัยว่า ที่ดินพิพาทตามโฉนดมีชื่อของภรรยาจำเลยเป็นเจ้าของ แต่ภรรยาจำเลยถึงแก่ความตายแล้ว จำเลยและบุตรทุกคนจึงเป็นเจ้าของรวมในที่ดิน

พิพาท การที่จำเลยแต่ผู้เดียวทำสัญญาจะขายที่ดินพิพาททั้งแปลงให้โจทก์ โดยไม่ปรากฏว่าพวก บุตรของจำเลยยินยอมให้ขาย จึงขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1361 วรรคสอง สัญญาจะซื้อจะขายไม่ผูกพันบุตรของจำเลย โจทก์จะฟ้องบังคับตามสัญญาไม่ได้

มีข้อสังเกตว่า ความยินยอมแห่งเจ้าของรวมทุกคน นั้นอาจจะแสดงออกโดยชัดแจ้ง หรือโดยปริยายก็ได้ เช่น การที่เจ้าของรวมรู้ถึงการทำนิติกรรมจำหน่ายทรัพย์สินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ รวม แต่ก็นิ่งเสียไม่คัดค้าน ดังนี้ย่อมถือว่ายินยอมโดยปริยาย ดังเช่นในคำพิพากษาฎีกาที่ 591/2508 วินิจฉัยว่า โจทก์และจำเลยเป็นเจ้าของรวมในที่ดินพิพาทอันเป็นที่ดินมือเปล่า จำเลยไปแจ้งการ ครอบครองที่พิพาทเป็นของจำเลยแต่ผู้เดียว และยื่นคำขอรับรองทำประโยชน์กับยื่นคำขอจดทะเบียนนิติกรรมขายฝาก โจทก์รู้แต่ก็นิ่งเสียไม่คัดค้าน แสดงให้เห็นว่าโจทก์ได้ให้จำเลยแสดงตน เป็นเจ้าของนาพิพาทแต่ผู้เดียวโดยยินยอมให้จำเลยขายฝากที่พิพาท การขายฝากจึงผูกพันโจทก์ตาม มาตรา 1361 วรรคสอง

สำหรับกรณี วรรคท้าย ของ มาตรา 1361 นั้น เป็นกรณีที่เจ้าของรวมคนหนึ่งซึ่งได้ทำ นิติกรรมจำหน่าย จำนำ จำนอง หรือก่อภาระติดพันในทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์รวม โดยไม่ได้รับความ ยินยอมจากเจ้าของรวมคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นการทำนิติกรรมที่ฝ่าฝืน มาตรา 1361 วรรคสอง อันจะ เป็นผลให้นิติกรรมที่ทำไปนั้นไม่ผูกพันเจ้าของรวมคนอื่น ๆ ตามกฎหมาย และอาจถูกเพิกถอนได้ โดยเจ้าของรวมคนอื่น ๆ ที่ไม่ยินยอมด้วยนั้นชอบที่จะฟ้องต่อศาลเพื่อขอให้เพิกถอนนิติกรรมที่ได้ ทำไปนั้น แต่หากภายหลังจากนั้นเจ้าของรวมผู้ซึ่งได้ทำนิติกรรมไป โดยไม่ได้รับความยินยอมจาก เจ้าของรวมคนอื่น ๆ ได้เป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นแต่ผู้เดียว เช่น ได้ซื้อหรือรับโอนมาจากเจ้าของ รวมคนอื่น ๆ จนกลายเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นแต่ผู้เดียว กฎหมายก็รับรองเจตนาของผู้ที่เข้าทำนิติ กรรมโดยให้นิติกรรมที่ทำไปโดยฝ่าฝืน มาตรา 1361 วรรคสอง นั้นเป็นอันสมบูรณ์ ใช้บังคับได้ โดยให้การจำหน่าย จำนำ จำนอง หรือภาระติดพันที่ก่อให้เกิดขึ้นนั้น เป็นอันมีผลสมบูรณ์ต่อไป โดยไม่อาจฟ้องร้องขอเพิกถอนได้อีกต่อไป

2.5 สิทธิเรียกให้แบ่งทรัพย์สิน

การเป็นเจ้าของรวมหรือมีกรรมสิทธิ์รวมในทรัพย์สินนั้น ส่วนมากมักจะเป็นไปตาม กฎหมายที่กำหนดให้บุคคลเป็นเจ้าของรวมในทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น กรณีการรับมรดก ตามกฎหมายหรือตามพินัยกรรมที่เกิดผลให้ทายาทต้องเป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกร่วมกัน หรือกรณี สินสมรสระหว่างสามีและภรรยาที่ย่อมเป็นเจ้าของรวมร่วมกัน จนกว่าจะแบ่งแยกทรัพย์สินกันไป ตามสิทธิทางกฎหมาย แต่ในบางกรณีเจ้าของรวมก็อาจเกิดขึ้น โดยนิติกรรม เช่น ร่วมกันลงทุนซื้อ ทรัพย์สินมาขายเพื่อแสวงหากำไร ไม่ว่าจะเป็นในรูปกิจการร่วมค้า หรือห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทก็

ตาม แต่ในท้ายที่สุดเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการแล้ว โดยสภาพการทั่วไปเจ้าของรวมแต่ละคนก็ มักจะต้องการแบ่งแยกทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์รวมนั้น เพื่อให้เป็นของแต่ละคนในที่สุด เพื่อ เจ้าของแต่ละคนจะได้มีอำนาจเต็มที่ในการใช้สอย จำหน่ายจ่ายโอนและจัดการทรัพย์สินนั้น ๆ โดย มีอำนาจสิทธิขาดของตนแต่ผู้เดียวไม่ต้องขอความยินยอมเห็นชอบจากผู้อื่นอีกต่อไป

มาตรา 1363 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติว่า “เจ้าของรวมคน หนึ่ง ๆ มีสิทธิเรียกให้แบ่งทรัพย์สินได้ เว้นแต่จะมีนิติกรรมขัดอยู่ หรือถ้าวัตถุที่ประสงค์ที่เป็น เจ้าของรวมกันนั้นมีลักษณะเป็นการถาวรก็เรียกให้แบ่งไม่ได้”

สิทธิเรียกให้แบ่งทรัพย์สินนั้น ท่านว่าจะตัดโดยนิติกรรมเกินคราวละสิบปีไม่ได้ ท่าน ว่าเจ้าของรวมจะเรียกให้แบ่งทรัพย์สินในเวลาที่ไม่เป็นโอกาสอันควรไม่ได้”

ใน มาตรา 1363 วรรคแรก ได้ให้สิทธิแก่เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ มีสิทธิเรียกให้แบ่ง ทรัพย์สิน ในเวลาใด ๆ ก็ได้โดยไม่มีอายุความ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1367/2509 และคำพิพากษาฎีกาที่ 6246/2530) และหากไม่สามารถตกลงแบ่งทรัพย์สินกันได้ในระยะ ว่างเจ้าของรวมด้วยกัน ก็อาจจะ ต้องฟ้องร้องเป็นคดีเพื่อให้ศาลเป็นผู้ไกล่เกลี่ย และหากตกลงกันไม่ได้ก็จะต้องดำเนินการแบ่ง โดยนำทรัพย์สินนั้นออกขายโดยประมูลราคากันระหว่างเจ้าของรวม หรือนำออกขายทอดตลาด แล้วนำเงินที่ได้จากการนั้นมาแบ่งกันตามสัดส่วนของความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์รวมมีข้อสังเกตว่า เจ้าของรวมคนหนึ่งมีสิทธิเรียกให้เจ้าของ รวมคนใดคนหนึ่งแบ่งทรัพย์สินได้ โดยไม่ต้องฟ้องผู้เป็น เจ้าของรวมคนอื่นทุกคน (คำพิพากษาฎีกา ที่ 8121/2540) อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิเรียกให้แบ่ง ทรัพย์สินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์รวมนี้ ก็ยังมีข้อจำกัดในทางกฎหมายอยู่ 3 กรณี คือ

2.5.1 กรณีที่มีนิติกรรมขัดอยู่

ตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 1363 วรรคแรก ซึ่งอาจจะเกิดจากความตกลงระหว่าง เจ้าของรวมด้วยกันเองว่าจะไม่มีการแบ่งทรัพย์สิน หรือจะไม่มีการแบ่งทรัพย์สินในช่วง 5 ปีแรก เป็นต้น หรือกรณีอาจเกิดจากนิติกรรมโอนทรัพย์สินให้แก่เจ้าของรวมทุกคนโดยมีเงื่อนไขว่าจะไม่ให้ แบ่งทรัพย์สิน แต่ก็ต้องอยู่ภายใต้กรอบของ มาตรา 1363 วรรคสอง คือ การตัดสิทธิการแบ่ง ทรัพย์สิน โดยนิติกรรมนั้นให้ตัดได้คราวละไม่เกิน 10 ปี ซึ่งก็หมายความว่า เมื่อพ้น 10 ปีไปแล้วก็ อาจจะทำนิติกรรมตัดสิทธิ การแบ่งทรัพย์สินได้อีกครั้งหนึ่งแต่ต้องไม่เกิน 10 ปี ที่กฎหมายบัญญัติ ไว้เช่นนี้ก็คงเพราะไม่ให้มีข้อจำกัดผูกพันกันยาวนาน เพราะถ้าสมัครใจที่จะไม่แบ่งทรัพย์สินก็จะ ต่อสัญญาไปเรื่อย ๆ ทุก ๆ 10 ปี แต่ถ้าเมื่อใดไม่เห็นว่าความเป็นเจ้าของรวมนั้นจะเกิดประโยชน์ ก็ อาจจะเรียกให้แบ่งทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์รวมนั้นได้

2.5.2 กรณีที่วัตถุประสงค์ที่เป็นเจ้าของรวมนั้นมีลักษณะเป็นการถาวร

ตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 1363 วรรคแรก เช่นเดียวกับกรณีแรก เนื่องจากการเข้ามาเป็นเจ้าของรวมในทรัพย์สินอย่างหนึ่งเป็นเรื่องที่มีวัตถุ วัตถุประสงค์พิเศษร่วมกัน เช่น กรณีสมาชิกตระกูลหนึ่งของชาวจีนโพ้นทะเลออกเงินร่วมกันซื้อที่ดินทำสุสาน (ฮวงซุ้ย) ประจำตระกูล เพื่อใช้เป็นที่ฝังศพบรรพบุรุษ หรืออีกกรณีหนึ่ง คือ ทายาทในตระกูลเศรษฐีตระกูลหนึ่งร่วมกันยกบ้านและที่ดินให้จัดทำเป็นพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ เพื่อให้ประชาชนได้เข้าชมเพื่อเป็นการให้ความรู้และเผยแพร่ชื่อเสียงและเกียรติคุณของบุคคลผู้เป็นต้นตระกูล เป็นต้น

2.5.3 กรณีการเรียกให้แบ่งทรัพย์สินในเวลาที่ไม่เป็นโอกาสอันควร

บัญญัติไว้ในมาตรา 1363 วรรคสาม ความสำคัญคือ “ในเวลาที่ไม่เป็นโอกาสอันควร” นั้น มีความหมายเพียงใด เนื่องจากเป็นวลีที่มีความหมายกว้างมาก เหตุการณ์อย่างไรจึงจะถือว่าเป็นโอกาสอันควร เช่น กรณีผู้ตายทำพินัยกรรมมอบมรดกไว้ให้ลูกหลาน ในขณะที่ทำงานศพตามประเพณียังไม่ครบ 7 วัน ก็มีลูกคนหนึ่งขอให้แบ่งทรัพย์สินรวมทั้งที่ดินมรดกให้แก่ตนและทายาทอื่น ดังนั้นจะไม่เป็นโอกาสอันควร เพราะยังอยู่ในช่วงเวลาจัดการพิธีศพ ยังไม่ควรเร่งรัดให้จัดการจนกว่าจะผ่านพิธีศพของเจ้ามรดกไปแล้ว หรือกรณีร่วมกัน ลงทุนซื้อที่ดินไว้ขายเอากำไรหรือซื้อหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ หากเจ้าของรวมผู้ร่วมลงทุนคนหนึ่งเรียกให้แบ่งกรรมสิทธิ์รวมในทรัพย์สินที่ร่วมลงทุนในช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำ ขายทรัพย์สินก็คงไม่ ได้ราคาก็อาจจะถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ไม่เป็นโอกาสอันควรที่จะขายทรัพย์สินเพื่อมาแบ่งกัน จึงควรชะลอการขายทรัพย์สินรวมไว้ก่อน จนกว่าเศรษฐกิจจะเริ่มฟื้นตัวดีขึ้นแล้วจึงค่อยขาย เพื่อแบ่งทรัพย์สินให้แก่เจ้าของรวมผู้ร่วมลงทุนทุกคน

ตัวอย่าง คำพิพากษาฎีกา ที่ 6781/2545 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1363 เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ มีสิทธิเรียกให้แบ่งทรัพย์สินได้ แต่จะเรียกให้แบ่งในเวลาไม่เป็นโอกาสอันควรไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้การแบ่งทรัพย์สินในเวลาอันจะทำให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของรวมคนอื่น การที่โจทก์และจำเลยถือกรรมสิทธิ์ ร่วมกันในที่ดินพิพาท โดย ห้างหุ้นส่วนจำกัด อ. ที่มีโจทก์และจำเลยเป็นหุ้นส่วนและได้เลิกกิจการไปแล้วเปิดดำเนินกิจการอยู่ในอาคารบนที่ดิน ทั้งโจทก์และจำเลยมีปัญหาจนถึงขนาดจำเลยฟ้องโจทก์เป็นคดีอาญา โจทก์จึงมิได้เข้าไปในที่ดินและอาคารพิพาทอีก แม้จะปรากฏว่าจำเลยเป็นผู้ครอบครองที่ดินและอาคารพิพาทแต่ก็เป็นไปเพื่อประโยชน์ของจำเลยฝ่ายเดียว มิใช่เพื่อผลประโยชน์ของเจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วมคนอื่นด้วย ดังนั้นการที่โจทก์ฟ้องแบ่งกรรมสิทธิ์ รวมถึงกล่าว จะฟังว่าโจทก์ฟ้องขอแบ่งในเวลาที่ไม่เป็นโอกาสอันควรไม่ได้ (ศรีราชา เจริญพานิช, 2549, หน้า 233-246)

แนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา

ทรัพย์สินทางปัญญา หมายถึง สิทธิเกี่ยวกับผลงานสร้างสรรค์ประเภทต่าง ๆ อันเกิดจากความคิดของมนุษย์ กฎหมายเห็นความสำคัญของผลงานสร้างสรรค์ดังกล่าวว่าเป็นงานที่ให้บริการประโยชน์แก่สังคมจึงให้ความคุ้มครองแก่ผลงานนั้น (ปริญญา ศิผดุง, 2546, หน้า 1) ทฤษฎีที่รองรับแนวคิดการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาได้แก่ ทฤษฎีสติพิตามธรรมชาติ และทฤษฎีการให้รางวัล ทฤษฎีที่รองรับแนวคิดในการเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจ ได้แก่ ทฤษฎีการเป็นเครื่องจูงใจ ทฤษฎีการเปิดเผยข้อมูลความรู้ต่อสังคม และทฤษฎีการป้องกันการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมและการคุ้มครองผู้บริโภค แนวคิดทฤษฎีดังกล่าวเป็นสิ่งที่สามารถแสดงถึงเหตุที่กฎหมายเข้ามาคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

1. แนวคิดการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

ทรัพย์สินทางปัญญาเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถของมนุษย์ ซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดอาชีพไม่ว่าทางด้านอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การเกิดทรัพย์สินทางปัญญาย่อมมีผู้ประดิษฐ์หรือผู้ สร้างสรรค์ผลงานขึ้น และเป็นผู้ที่มีสิทธิมีความเป็นเจ้าของในผลงานที่สร้างสรรค์ ก่อให้เกิดแนวคิดในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อเป็นการรับรองสิทธิ โดยมีทฤษฎีที่รองรับแนวคิดการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ดังนี้

1.1 ทฤษฎีสติพิตามธรรมชาติ (Natural Right Theory)

เหตุผลประการหนึ่งที่รัฐคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาก็คือ เพื่อให้การรับรองสิทธิตามธรรมชาติของเจ้าของผลงานทางปัญญา ทฤษฎีสติพิตามธรรมชาติเป็นแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากการปฏิวัติใหญ่ใน สาธารณรัฐ ฝรั่งเศส และในทุกวันนี้ก็ยังคงได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในบ รรคานักกฎหมายในประเทศภาคพื้นยุโรปที่ยึดมั่นต่อการเคารพสิทธิมนุษยชน แนวคิดที่ว่าด้วยสิทธิตามธรรมชาติได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในระบบการคุ้มครองลิขสิทธิ์ดั้ง จะเห็นได้จากที่มีการรับรองธรรมสิทธิ (Moral Right) แต่ในระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอื่น ๆ ทฤษฎีว่าด้วยสิทธิตามธรรมชาตินี้ มิได้เป็นที่ยอมรับมากนัก

ภายใต้ทฤษฎีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเกิดขึ้นจากความเชื่อพื้นฐานที่ว่า การให้ความคุ้มครองโดยรัฐเป็นการรับรู้ถึงสิทธิทางศีลธรรมที่เจ้าของงานมีอยู่เหนือผลงานทางปัญญาของตน เมื่อบุคคลใดได้สร้างสรรค์งานหรือทำ การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใดขึ้นมา ผลผลิตทางความคิดดังกล่าวก็ควรจะต้องตกเป็นทรัพย์สินของบุคคลนั้น ด้วยเหตุนี้ การที่บุคคลใดนำเอาความคิดของผู้ประดิษฐ์ไปแสวงหาประโยชน์โดยไม่มีอำนาจจึงเป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่นอย่างร้ายแรง

ผลงานการสร้างสรรค์ทางปัญญาได้รับการยอมรับว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาไปเสียทั้งหมดไม่ สิ่งใดจะเป็นทรัพย์สินทางปัญญาก็ต่อเมื่อนั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายให้การคุ้มครอง ดังนั้นผลงานทางปัญญาที่ไม่มีคุณสมบัติตามกฎหมาย ที่อายุการคุ้มครองได้สิ้นสุดลงแล้ว หรือที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าไม่ให้การคุ้มครอง ย่อมไม่มีสถานภาพเป็นทรัพย์สินทางปัญญา (จักรกฤษ ควรวจน์ และคณะ, 2548, หน้า 55)

จากทฤษฎีและความเห็นดังกล่าวผู้ศึกษา มีความเห็นแตกต่างในบางส่วน กล่าวคือ ผู้ศึกษายอมรับในทฤษฎีสิทธิตามธรรมชาติของผู้สร้างสรรค์ แต่มีความเห็นว่าผลงานการสร้างสรรค์ทางปัญญาก็คือทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งอาจเป็น ทรัพย์สินทางปัญญา ในความหมายอย่างกว้าง นอกเหนือจากหลักเกณฑ์ของกฎหมาย การที่จะมีความหมายรับรองให้ความคุ้มครองหรือไม่ถือเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ไม่ใช่ตัวบ่งชี้ว่าสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์หากกฎหมายไม่ให้ความคุ้มครอง ไม่ถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาเสมอไป

1.2 ทฤษฎีการให้รางวัล (Reward Theory)

นอกจากการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาจะเป็นการรับรองสิทธิตามธรรมชาติของปัจเจกบุคคลแล้ว สิทธิทางกฎหมายยังเปรียบเสมือนรางวัลที่รัฐได้ให้แก่ผู้ประดิษฐ์หรือผู้สร้างสรรค์ผลงานทางปัญญา เพื่อตอบแทนในการที่บุคคลดังกล่าวได้คิดค้นผลงานทางปัญญาที่มีคุณค่าขึ้นอีกด้วย เป็นที่ยอมรับกันว่า การให้รางวัลตอบแทนการสร้างสรรค์ผลงานนั้นมีความจำเป็น และรางวัลตอบแทนที่น่าจะมีความเหมาะสมมากที่สุดก็คือ การที่รัฐให้สิทธิเด็ดขาดในการแสวงหาประโยชน์จากผลงานทางปัญญานั้นในช่วงระยะเวลาอันจำกัด

ในประเด็นนี้มีข้อน่าคิดว่า การที่กฎหมายให้การคุ้มครองผลงานทางปัญญาโดยไม่คำนึงถึงว่าผลงานนั้นได้ถูกสร้างสรรค์หรือพัฒนาขึ้นอย่างไรนั้น ถือว่าเป็นการให้การตอบแทนการสร้างสรรค์ผลงานทางปัญญาที่สอดคล้องกับความเป็นจริงหรือไม่ ทั้งนี้เพราะผลงานทางปัญญาต่างๆ ที่ได้มีการสร้างสรรค์หรือพัฒนาขึ้นนั้น หาได้เป็นสิ่งที่มีความหมายไปเสียทั้งหมดไม่ จริงอยู่ที่ว่าผลงานหรือเทคโนโลยีบางอย่างเป็นสิ่งที่มีความหมายและมีประโยชน์ต่อสังคมและผลงานบางอย่างก็เกิดจากการวิจัยและพัฒนาที่ต้องใช้เวลาที่ยาวนานและใช้เงินทุนเป็นจำนวนมาก แต่ก็มีผลงานทางปัญญาจำนวนมากเช่นกันที่มีได้มีลักษณะดังกล่าวหรือมิได้เกิดจากการวิจัยและพัฒนาที่ใช้เวลานานและใช้การลงทุนเป็นจำนวนมาก ในความเป็นจริง ผลงานทางปัญญาบางอย่างเป็นเพียงสิ่งที่เกิดขึ้นจากการดัดแปลงองค์ความรู้เดิมแต่เพียงเล็กน้อย หรือเป็นผลงานที่เกิดจากความฉันทานุสัยที่มีได้อาศัยการคิดค้นหรือพัฒนาอย่างเป็นระบบ ซึ่งหากรัฐมีเจตนารมณ์ในการให้รางวัลแก่ผู้ประดิษฐ์หรือผู้สร้างสรรค์ผลงานทางปัญญาจริง ๆ แล้ว เหตุใดจึงไม่ให้การคุ้มครองตามความ

เหมาะสมกับลักษณะของผลงานทางปัญญา โดยคำนึงถึงค่าใช้จ่ายและการลงทุนที่ได้ใช้ ไปในการสร้างสรรค์ผลงานนั้น เช่น ด้วยการกำหนดอายุสิทธิบัตรให้มีกำหนดเวลาที่แตกต่างกันไปตามประเภทของเทคโนโลยี เป็นต้น

การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่ให้สิทธิผูกขาดที่สมบูรณ์ดังเช่นการคุ้มครองโดยระบบสิทธิบัตร ได้ถูกตั้งคำถามเป็นอย่างมากว่า การคุ้มครองดังกล่าวได้สร้างภาระที่เกินสมควรแก่สังคมหรือไม่ และสมควรหรือไม่ที่นำเอาระบบการคุ้มครองแบบอื่นมาใช้ เพื่อที่จะให้การตอบแทนแก่ผู้ประดิษฐ์หรือผู้สร้างสรรค์ แทนที่จะเป็นการให้สิทธิผูกขาดที่ก่อให้เกิดภาระแก่สังคมว่าไปแล้วก็เคยมีบางประเทศที่ได้ใช้ระบบตอบแทนการสร้างสรรคผลงานทางปัญญาในลักษณะอื่นที่ไม่ใช่สิทธิบัตร เช่น ประเทศรัสเซียและอดีตประเทศคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกได้เคยใช้ระบบประกาศนียบัตรของนักประดิษฐ์ เป็นเครื่องมือแสดงการรับรู้และตอบแทนผลงานการประดิษฐ์คิดค้นของประชาชน โดยสิทธิในผลงานนั้นจะตกเป็นของรัฐ ผู้ประดิษฐ์จะได้รับประกาศนียบัตรและได้รับค่าตอบแทนจากการที่รัฐได้ใช้ประโยชน์จากการประดิษฐ์นั้น อย่างไรก็ตาม ระบบการให้ค่าตอบแทนการประดิษฐ์ในลักษณะนี้ได้ถูกยกเลิกไปพร้อม ๆ กับการล่มสลายของระบอบคอมมิวนิสต์ ในปัจจุบันประเทศรัสเซียและอดีตประเทศสังคมนิยมต่างก็ได้นำเอา กฎหมายสิทธิบัตรตามแนวทางของประเทศตะวันตกมาใช้แทนระบบดังกล่าวแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่า การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเป็นระบบเดียวในปัจจุบันที่ประเทศต่าง ๆ ได้นำมาใช้เพื่อตอบแทนการสร้างสรรคและพัฒนาผลงานทางปัญญาของบุคคล

1.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักการสิ้นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทรัพย์สินประเภทหนึ่ง ซึ่งผู้ทรงสิทธิอาจแสวงหาประโยชน์โดยตนเองหรืออนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธินั้นโดยเรียกค่าตอบแทนการใช้สิทธิก็ได้ เพื่อป้องกันการใช้สิทธิโดยปราศจากขอบเขต กฎหมายของประเทศต่าง ๆ จึงมักกำหนดให้สิทธิที่ผู้ทรงสิทธิในผลิตภัณฑ์นั้นระงับสิ้นไป เมื่อผู้ทรงสิทธิได้จำหน่ายสินค้านั้นแล้ว บุคคลผู้ซื้อสินค้าดังกล่าวย่อมสามารถใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์นั้นได้โดยเสรี รวมทั้งอาจจำหน่ายสินค้านั้นให้แก่บุคคลอื่นได้ด้วย หลักกฎหมายนี้เรียกว่า “หลักการสิ้นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา” (Exhaustion Doctrine of Intellectual Property Rights)

แนวคิดในการจำกัดสิทธิในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์โดยผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาได้เริ่มมีขึ้นตั้งแต่เมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยแต่เดิมนั้นมักจะเป็นกรณีที่ผู้ทรงสิทธิได้นำผลิตภัณฑ์ภายใต้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาออกจำหน่ายและกำหนดเงื่อนไขการใช้ผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายนั้นหรือกำหนดพื้นที่การใช้ หรือกำหนดราคาขายปลีกของสินค้าดังกล่าว ซึ่งเป็นกรณีที่

เกิดขึ้นมากในประเทศที่มีการปกครองในรูปแบบสหพันธรัฐ โดยผู้ทรงสิทธิมักจะโอนสิทธิที่ตนมีอยู่ในมลรัฐหนึ่งให้แก่ผู้ประกอบการรายหนึ่ง และโอนสิทธิที่มีในอีกมลรัฐหนึ่งให้แก่ผู้ประกอบการอีกรายหนึ่ง ผู้รับโอนสิทธิในแต่ละมลรัฐก็จะพยายามกีดกันมิให้ผู้ประกอบการในมลรัฐอื่นนำผลิตภัณฑ์ภายใต้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานั้นเข้ามาจำหน่ายในเขตพื้นที่ของตน

ในเวลาต่อมา ปัญหาข้างต้นก็ได้พัฒนาไปตามการเติบโต ของการค้าระหว่างประเทศ โดยการใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อกีดกันการนำเข้ามิได้จำกัดอยู่เพียงกรณีการนำสินค้ามลรัฐหนึ่งไปจำหน่ายในอีกมลรัฐหนึ่งเท่านั้น หากแต่เปลี่ยนเป็นการนำสินค้าเข้าไปจำหน่ายในประเทศหนึ่ง ซึ่งผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศที่มีการนำเข้าก็มักจะใช้สิทธิเพื่อป้องกันตลาดของตนให้ปลอดจากการแข่งขันของสินค้านำเข้า

เมื่อ ค.ศ.1873 ศาลสหรัฐฯ ได้วางหลักการเรื่องนี้ในคดี Adams v. Burke ซึ่งเป็นคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิบัตร ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้รับโอนสิทธิบัตรในมลรัฐหนึ่ง ได้ฟ้องร้องต่อศาลเพื่อห้ามมิให้ผู้ซื้อผลิตภัณฑ์ภายใต้สิทธิบัตรในอีกมลรัฐหนึ่ง นำผลิตภัณฑ์นั้นเข้ามาจำหน่ายในเขตพื้นที่ที่ตนได้รับความคุ้มครอง ศาลตัดสินว่า เมื่อผู้รับโอนสิทธิบัตรได้นำผลิตภัณฑ์ภายใต้สิทธิบัตรออกจำหน่ายแล้ว ผู้ที่ซื้อผลิตภัณฑ์ดังกล่าวย่อมสามารถนำผลิตภัณฑ์นั้นออกจำหน่ายต่อไปได้โดยเสรีไม่ว่าจะเป็นการจำหน่าย ณ ที่แห่งใดในประเทศสหรัฐอเมริกา

ต่อมาใน ค.ศ.1902 ศาลสูงสุดของสหพันธรัฐเยอรมนีก็ได้มีแนวความคิดในการจำกัดสิทธิของผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเช่นเดียวกับศาลสหรัฐฯ โดยศาลได้วินิจฉัยในคดีละเมิดสิทธิบัตรคดีหนึ่งว่า แม้ผู้ทรงสิทธิบัตรจะสามารถบังคับใช้สิทธิตามสิทธิบัตรเพื่อป้องกันการแข่งขันจากผู้อื่นก็ตาม แต่ผู้ทรงสิทธิก็หาอาจใช้สิทธิตามสิทธิบัตรโดยปราศจากขอบเขตไม่ เมื่อผู้ทรงสิทธิบัตรได้ผลิตภัณฑ์ภายใต้สิทธิบัตรและได้จำหน่ายผลิตภัณฑ์นั้นไปแล้ว สิทธิตามสิทธิบัตรที่มีอยู่เหนือผลิตภัณฑ์นั้นย่อมระงับสิ้นไปด้วย ทั้งนี้เพราะว่าสิทธิบัตรไม่ได้ให้สิทธิในการกำหนดเงื่อนไขทางการค้าภายหลังจากที่ผลิตภัณฑ์นั้นได้ถูกวางจำหน่ายในตลาดแล้ว

หลังจากที่ศาลสูงของสหพันธรัฐเยอรมนีได้นำหลักการสิ้นสุดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญามาใช้ หลักการนี้ได้ถูกนำไปใช้ในกฎหมายของหลายประเทศและมีได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะสิทธิตามสิทธิบัตรเท่านั้น หากแต่นำไปใช้กับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่นด้วย ไม่ว่าจะเป็น ลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า การออกแบบผลิตภัณฑ์ ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม หลักการสิ้นสุดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานี้จะนำไปใช้ได้ต่อเมื่อการจำหน่ายครั้งแรกกับการจำหน่ายครั้งต่อมานั้นเกิดขึ้นในดินแดนของประเทศเดียวกันเท่านั้น ตัวอย่างเช่น บริษัท A ได้ขายผลิตภัณฑ์นั้นให้แก่บริษัท B ในสหพันธรัฐเยอรมนีและขาย

ให้แก่บริษัท C ในสาธารณรัฐฝรั่งเศส ดังนี้ บริษัท B มีสิทธิที่จะใช้และนำผลิตภัณฑ์นั้น ออกจำหน่ายต่อไปในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ เช่นเดียวกับที่บริษัท C ก็สามารถที่จะใช้และจำหน่ายผลิตภัณฑ์นั้นต่อไปใน สาธารณรัฐฝรั่งเศสได้เช่นกัน โดยไม่ถือว่าบริษัท B และบริษัท C ละเมิดสิทธิตามสิทธิบัตรของบริษัท A เพราะว่าสิทธิในการใช้และจำหน่ายสินค้าที่บริษัท A มีอยู่เหนือผลิตภัณฑ์นั้นได้ระงับสิ้นไปแล้ว แต่บริษัท B ไม่สามารถนำผลิตภัณฑ์นั้นเข้ามาจำหน่ายใน สาธารณรัฐฝรั่งเศสได้ และในขณะเดียวกันบริษัท C ก็ไม่อาจนำผลิตภัณฑ์นั้นเข้ามาจำหน่ายใน สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้เช่นเดียวกัน เพราะว่าสิทธิตามสิทธิบัตรที่ระงับสิ้นไปนั้นจะจำกัดอยู่ เพียงภายในดินแดนของประเทศที่นำสินค้าออกจำหน่ายเท่านั้น

ถึงแม้ว่าหลักการสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาจะได้รับการรับรองโดยกฎหมายของ หลายประเทศ แต่ประเทศที่ใช้กฎหมาย จารีตประเพณี ของสหราชอาณาจักร ก็มีได้รับเอาหลักการ เช่นนี้ไปใช้ กฎหมายจารีตประเพณี จะถือแต่เพียงว่าเมื่อผู้ทรงสิทธิได้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ภายใต้ ทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว การจำหน่ายนั้นมีผลเท่ากับเป็นการอนุญาตโดยปริยายให้ผู้ซื้อแสวงหา ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์นั้น ก่อเกิดเป็นหลักกฎหมายอีก หลักหนึ่ง แยกต่างหากจากหลักการสิทธิ ในทรัพย์สินทางปัญญา

ด้วยเหตุที่กล่าวข้างต้น จึงอาจแบ่งแยกทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักการสิทธิใน ทรัพย์สินทางปัญญาออกเป็น 2 ทฤษฎีคือ ทฤษฎีการอนุญาตโดยปริยายและทฤษฎีว่าด้วยการสิทธิ ในทรัพย์สินทางปัญญา

1.3.1 ทฤษฎีอนุญาตโดยปริยาย (Implied License)

ทฤษฎีนี้ใช้กันอยู่ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ เช่น ออสเตรเลีย แคนาดา นิวซีแลนด์ และสหราชอาณาจักร ทฤษฎีนี้ถือว่าหากผู้ทรงสิทธิได้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ ภายใต้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา โดยไม่ได้กำหนดข้อจำกัดหรือเงื่อนไข ในการจำหน่าย ผู้ซื้อ ก็สามารถใช้หรือนำผลิตภัณฑ์นั้นออกจำหน่ายต่อไปโดยปริยายแล้ว และหากต่อมาผู้ซื้อได้จำหน่าย ผลิตภัณฑ์นั้นให้แก่บุคคลที่สามแล้ว ในกรณีเช่นนี้ก็จะถือว่าผู้ทรงสิทธิกับบุคคลที่สามมีสัญญาต่อกันโดยปริยาย (Implied Contract) ว่า ผู้ทรงสิทธิได้อนุญาตให้บุคคลที่สามนั้นนำผลิตภัณฑ์นั้น ออกจำหน่ายต่อไปได้เช่นกัน ในทางตรงกันข้าม หากผู้ทรงสิทธิได้กำหนดเงื่อนไขในการใช้หรือ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์นั้น ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดเงื่อนไขไว้ในสัญญาซื้อขายหรือบนฉลาก ผลิตภัณฑ์ ผู้ซื้อ ก็จะมีสิทธิแต่เพียงใช้หรือกระทำการอย่างใด ๆ ต่อผลิตภัณฑ์นั้นภายใต้ขอบเขตของ สัญญาหรือตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้เท่านั้น หากผู้ซื้อฝ่าฝืนข้อกำหนดเช่นนี้ ก็ถือว่าผู้ซื้อละเมิด สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของผู้ทรงสิทธิ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในกรณีลิขสิทธิ์ เมื่อเจ้าของลิขสิทธิ์ได้นำสำเนางานออกจำหน่าย เช่นนี้ถือว่า เจ้าของลิขสิทธิ์ได้ยินยอมให้ผู้อื่นได้ประโยชน์จากสำเนานั้น แต่หากเจ้าของลิขสิทธิ์ได้จำกัด สิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้ซื้อไว้ในสัญญาซื้อขาย เช่น ห้ามมิให้ผู้ซื้อนำเสนองานนั้นออกจำหน่าย ต่อไป หรือห้ามไม่ให้ใช้บางพื้นที่ ดังนั้น แม้ว่าผู้ซื้อจะมีสิทธิที่จะใช้สำเนานั้นก็ตาม แต่ผู้ซื้อก็จะ ใช้หรือจำหน่ายสำเนานั้นโดยฝ่าฝืนข้อกำหนดในสัญญาไม่ได้ มิฉะนั้นถือว่าผู้ซื้อละเมิดลิขสิทธิ์

ในกรณีสิทธิบัตร เมื่อผู้ทรงสิทธิบัตรได้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ภายใต้สิทธิบัตร โดย กำหนดเงื่อนไขการใช้บางอย่างใดไว้ เช่น กำหนดห้ามมิให้ผู้ซื้อจำหน่ายผลิตภัณฑ์นั้นนอก พื้นที่ที่กำหนด ดังนี้ หากผู้ซื้อฝ่าฝืนข้อกำหนดนั้น ก็ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิบัตร แต่หากไม่มีการ กำหนดเงื่อนไขใด ๆ ไว้ ผู้ซื้อย่อมสามารถนำผลิตภัณฑ์นั้นออกจำหน่าย ณ ที่ใดก็ได้ โดยถือว่าผู้ ทรงสิทธิบัตรได้อนุญาตให้ผู้ซื้อนำผลิตภัณฑ์นั้นออกจำหน่ายต่อไปได้โดยปริยายแล้ว

กรณีเครื่องหมายการค้า ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน เมื่อเจ้าของเครื่องหมาย จำหน่ายสินค้าที่มีเครื่องหมายการค้าของตน ถือว่าเจ้าของเครื่องหมายให้ความยินยอมโดยปริยายแก่ ผู้ซื้อในการใช้เครื่องหมายการค้ากับสินค้านั้น แต่การจำหน่ายสินค้าภายใต้เครื่องหมายการค้า นั้น จะต้องเป็นการจำหน่ายสินค้าในสภาพที่เป็นอยู่ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงสินค้า แต่ถ้าหากเจ้าของ เครื่องหมายการค้ากำหนดเงื่อนไขไว้บนฉลากสินค้า ห้ามมิให้นำสินค้าออกจำหน่ายต่อไป ผู้ซื้อก็ ไม่มีสิทธิที่จะกระทำการฝ่าฝืน เงื่อนไขดังกล่าว มิเช่นนั้นย่อมเป็นการละเมิดสิทธิของเจ้าของ เครื่องหมายการค้า

ภายใต้ทฤษฎีการอนุญาตโดยปริยาย การใช้ประโยชน์ในผลิตภัณฑ์ยังคงอยู่ใน ความควบคุมของผู้ทรงสิทธิ ผู้ทรงสิทธิมีสิทธิที่จะสงวนสิทธิบางอย่างได้ตามที่เห็นสมควร และ ด้วยเหตุนี้ จึงมีผู้กล่าวว่า ทฤษฎีความยินยอมโดยปริยายในความเป็นจริงก็คือ หลักการสิ้นสิทธิใน ทรัพย์สินทางปัญญาที่ผู้ทรงสิทธิยังคงมีสิทธิที่จะเลือกให้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาลงไป หรือไม่ได้ (Optional Exhaustion)

1.3.2 ทฤษฎีว่าด้วยการสิ้นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (Exhaustion Doctrine)

ทฤษฎีนี้ เมื่อมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ภายใต้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (ไม่ว่าจะ เป็นสิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ หรือสิทธิประเภทอื่น) โดยผู้ทรงสิทธิหรือด้วยความ ยินยอมของผู้ทรงสิทธิแล้ว สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่เหนือผลิตภัณฑ์ที่จำหน่าย นั้นจะ กระจับสิ้นลงทันที (Automatic Exhaustion) แต่สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่สิ้นไป หมายความว่า สิทธิเหนือผลิตภัณฑ์ที่ได้มีการจำหน่ายไปแล้วเท่านั้น หาได้หมายถึงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ทั้งหมดไม่ (Meaning an individual item, not a type of product) พิจารณาจากตัวอย่างต่อไปนี้

นาย ก. เป็นผู้ทรงสิทธิบัตรในผลิตภัณฑ์ยาชนิดหนึ่ง ซึ่งเขายกกล่าวว่ามีคุณสมบัติในการรักษาโรคมะเร็งที่ร้ายแรง (HIV) นาย ก. ได้ผลิตยาและจำหน่ายยานั้นให้แก่ นาย ข. ดังนี้ สิทธิในการใช้และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ยาที่นาย ก. ได้จำหน่ายให้แก่ นาย ข. จะเป็นอันระงับสิ้นไป แต่สิทธิเด็ดขาดตามสิทธิบัตรที่มีอยู่เหนือผลิตภัณฑ์ยานั้นหาได้ระงับไปด้วยไม่ นาย ข. จึงมีสิทธิใช้ผลิตภัณฑ์ที่ซื้อมานั้นเพื่อบำบัดรักษาโรค หรืออาจนำผลิตภัณฑ์ยานั้นออกจำหน่ายต่อไปได้ แต่ นาย ข. หรือบุคคลที่สามที่ไม่มีสิทธิที่จะผลิต ใช้ หรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ยาชนิดเดียวกันนั้นซึ่งนาย ก. มิได้นำออกจำหน่ายโดยมิได้รับอนุญาตจากนาย ก.

ดังนั้นทฤษฎีว่าด้วยการสิ้นสุดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาแตกต่างจากทฤษฎีอนุญาตโดยปริยายในบางประการ กล่าวคือ ตามทฤษฎีอนุญาตโดยปริยาย สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเหนือผลิตภัณฑ์จะสิ้นสุดไปหรือไม่จะอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ทรงสิทธิ ผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญามีสิทธิโดยตรงเหนือผลิตภัณฑ์ภายใต้สิทธินั้น และผู้ทรงสิทธิอาจจะควบคุมการใช้ประโยชน์ในผลิตภัณฑ์นั้นภายหลังการจำหน่ายได้ ไม่ว่าผู้ทรงสิทธิจะเป็นผู้จำหน่ายหรือรู้เห็นยินยอมในการจำหน่ายหรือไม่ก็ตาม แต่ตามหลักการสิ้นสุดสิทธิ สิทธิเด็ดขาดที่มีอยู่เหนือผลิตภัณฑ์จะสิ้นสุดไปในทันทีที่มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ หากการจำหน่ายได้กระทำโดยผู้ทรงสิทธิเองหรือด้วยความยินยอมของผู้ทรงสิทธิ ผู้ซึ่งอาจกระทำการใด ๆ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์นั้นได้ตามความต้องการของตน

2. แนวคิดเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาในการเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจ

ทรัพย์สินทางปัญญามีส่วนในการพัฒนาเศรษฐกิจ ของประเทศ เช่น งานลิขสิทธิ์ด้านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ บทภาพยนตร์ ผลงานด้านสิทธิบัตรคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ทำให้มีเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เกิดขึ้น นำมาใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวันรวมถึงทางการค้า ดังนั้นในด้านแนวคิดการเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจจึงประกอบด้วยทฤษฎีที่สำคัญ ที่เป็นพื้นฐานของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจของทรัพย์สินทางปัญญา ได้แก่ ทฤษฎีการเป็นเครื่องจูงใจ ทฤษฎีการเปิดเผยข้อมูลความรู้ต่อสังคม และทฤษฎีการป้องกันการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมและการคุ้มครองผู้บริโภค

2.1 ทฤษฎีการเป็นเครื่องจูงใจ (Incentive to Invent Theory)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ การคุ้มครองพันธุ์พืช หรือการออกแบบวงจรรวม จะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการคิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ และก่อให้เกิดการสร้างสรรคผลงานที่มีคุณค่าขึ้น ว่ากันว่ามาตรการทางกฎหมายที่ให้สิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการนำเอาผลงานทางปัญญาไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ มี

ความสำคัญต่อกระบวนการวิจัยและพัฒนาเป็นอย่างมาก เนื่องจากการวิจัยและพัฒนาและการสร้างสรรค์ผลงานทางปัญญาส่วนใหญ่ก็ต้องอาศัยการลงทุนจำนวนมาก การให้ความคุ้มครองอย่างเหมาะสมจะทำให้เจ้าของผลงานเกิดความเชื่อมั่นว่า ค่าใช้จ่ายและระยะเวลาที่สูญเสียไปเพื่อการดังกล่าว จะได้รับการชดเชยกลับคืน มาในรูปของสิทธิผูกขาดตามกฎหมาย อันจะเป็นเครื่องจูงใจให้บุคคลต่าง ๆ ลงทุนแรงทำการวิจัยและพัฒนาหรือสร้างสรรค์ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม หากปราศจากการคุ้มครองที่เหมาะสม ก็คงจะไม่มีผู้ใดทำการคิดค้นหรือสร้างสรรค์ผลงานใด ๆ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อความก้าวหน้าทางวิชาการเป็นอย่างมาก

ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญต่อบทบาทของทรัพย์สินทางปัญญาในทางเศรษฐกิจ โดยไม่ถือว่าผลงานทางปัญญาเป็นทรัพย์สินของผู้ประดิษฐ์หรือผู้สร้างสรรค์เช่นทฤษฎีสิทธิตามธรรมชาติ มีข้อนำคิดเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ว่า เป็นความจริงหรือไม่ว่าบุคคลจะทำการประดิษฐ์คิดค้นก็ต่อเมื่อมีการให้สิ่งจูงใจทางเศรษฐกิจ และหากไม่มีการจูงใจในทางเศรษฐกิจ การสร้างสรรค์ผลงานทางปัญญาจะสิ้นสุดลงหรือไม่

ในอดีต มนุษย์ได้สร้างสรรค์ผลงานทางปัญญาที่มีคุณค่าในทางวรรณกรรมและศิลปกรรม ตลอดจนได้คิดค้นการประดิษฐ์ที่มีความมหัศจรรย์ขึ้นเป็นจำนวนมาก ผลงานทางปัญญาเหล่านั้นได้ถูกสร้างสรรค์หรือคิดค้นขึ้นก่อนที่มนุษย์จะรู้จักระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเสียอีก หากถามว่าอะไรคือมูลเหตุจูงใจให้มีการสร้างพีระมิดในอียิปต์ กำแพงเมืองจีน รูปวาดโมนาลิซ่า วัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ฯลฯ คำตอบก็ไม่น่าจะเป็นว่าเพราะบุคคล ที่สร้างสรรค์ผลงานเหล่านั้นต้องการสิทธิผูกขาดในการที่จะแสวงหาประโยชน์จากผลงานทางปัญญาของตนและเมื่อมองไปถึงวิวัฒนาการของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาลักษณะต่าง ๆ ก็ก็จะเห็นว่า การคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายแต่ละลักษณะมักจะเกิดขึ้นหลังจากที่มนุษย์ได้พัฒนาผลงานทางปัญญาได้ เป็นผลสำเร็จแล้ว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อได้มีการคิดค้นหรือพัฒนาสิ่งใดขึ้น รัฐจึงจะออกกฎหมายมาคุ้มครองสิ่งนั้นในเวลาต่อมา เช่น โปรแกรมคอมพิวเตอร์ได้ถูกพัฒนาขึ้นก่อนที่กฎหมายลิขสิทธิ์จะถือว่าโปรแกรมคอมพิวเตอร์เป็นงานวรรณกรรมหรือผลิตภัณฑ์จำนวนมากได้ถูกพัฒนาขึ้นก่อนที่ประเทศต่าง ๆ จะให้การคุ้มครองสิทธิบัตรยา เป็นต้น การคุ้มครองเทคโนโลยีชีวภาพก็เป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องนี้ กล่าวคือ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศอุตสาหกรรมและของประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่จะไม่คุ้มครองสิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิต แต่เทคโนโลยีชีวภาพก็เป็นอุตสาหกรรมที่มีอัตราการลงทุนทางด้านการศึกษาและพัฒนาที่สูงที่สุดสาขาหนึ่งในทุกวันนี้

ยิ่งกว่านั้น หากพิจารณาถึงสภาพความเป็นจริงของธุรกิจการค้าในปัจจุบัน ก็จะเห็นถึงความไม่เป็นเหตุเป็นผลของทฤษฎีการเป็นเครื่องจูงใจ เพราะในความเป็นจริง นักประดิษฐ์หรือผู้สร้างสรรค์ผลงานทางปัญญาส่วนใหญ่ในปัจจุบันมักจะเป็นลูกจ้างของบริษัทอุตสาหกรรม โดยทั้งนายจ้างและลูกจ้างต่างก็มีเหตุผลเฉพาะตัวในการทำการพัฒนาเทคโนโลยีหรือคิดค้นผลงานทางปัญญาขึ้น บริษัทอุตสาหกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ผลงานทางปัญญาก็ในฐานะที่เป็นผู้ลงทุนออกค่าใช้จ่ายในการทำวิจัยและพัฒนา โดยความมุ่งหมายในการลงทุนของบริษัทก็คือเพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ ที่อาจนำไปใช้ประโยชน์ในการผลิตทางอุตสาหกรรม หรือเพื่อประโยชน์ในด้านการตลาดที่จะสามารถเป็นผู้นำในการตลาดการค้า ในทางตรงกันข้าม นักประดิษฐ์หรือผู้สร้างสรรค์ที่เป็นลูกจ้างขององค์กรธุรกิจเหล่านั้นก็มีความมุ่งหวังแต่เพียงที่จะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากการจ้างงาน โดยมิได้คาดหวังถึงประโยชน์ที่จะได้รับสิทธิเด็ดขาดตามกฎหมายแต่ประการใด ทั้งนี้เพราะตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศต่าง ๆ นั้น ผู้ที่มีสิทธิในผลงานทางปัญญาที่เกิดขึ้นก็คือนายจ้าง หากลูกจ้างผู้ทำการคิดค้นหรือพัฒนาผลงานทางปัญญานั้นไม่อันแสดงว่าผู้ประดิษฐ์หรือผู้สร้างสรรค์ผลงานหาได้รับอิทธิพลจูงใจจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาไม่ หากแต่เป็นผู้ที่ลงทุนในการวิจัยและพัฒนาต่างหากที่ อาจจะได้รับแรงจูงใจจากสิทธิเด็ดขาดตามกฎหมาย

เท่าที่ผ่านมาไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนที่อาจพิสูจน์ได้ว่า กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้ก่อให้เกิดการคิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ หรือก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณค่าขึ้น ในทางกลับกัน ก็ยังไม่มีสิ่งใดที่บ่งชี้ว่า หากปราศจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว จะไม่มีผู้ทำการสร้างสรรค์ผลงานทางปัญญาเนื่องจากในโลกธุรกิจทุกวันนี้ การแข่งขันทางด้านผลิตภัณฑ์ (Product Competition) มีบทบาทที่สำคัญมาก เพื่อความเป็นผู้นำทางธุรกิจการค้า องค์กรธุรกิจเอกชนต่าง ๆ จำเป็นที่จะต้องพัฒนาสินค้าใหม่ ๆ ออกสู่ท้องตลาดก่อนผู้อื่น การแข่งขันทางด้านผลิตภัณฑ์เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะผลักดันให้บริษัทอุตสาหกรรมต่าง ๆ ลงทุนทำการวิจัยและพัฒนา และด้วยเหตุผลนี้จึงเชื่อได้ว่า การลงทุนในการพัฒนาเทคโนโลยีของภาคเอกชนจะคงมีอยู่ต่อไป ถึงแม้ว่าจะปราศจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาก็ตาม เซร์เรอร์ (Scherer) ได้สรุปไว้ว่า

“องค์กรธุรกิจอาจลงทุนในการทำนวัตกรรม แม้ว่าจะไม่มีการคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตร เนื่องจากองค์กรธุรกิจเหล่านั้นต่างก็ต้องการที่จะเป็นผู้นำในการค้า ด้วยการนำสินค้าใหม่ออกสู่ตลาดเป็นรายแรก โดยเฉพาะในตลาดที่มีการผูกขาดโดยผู้จัดจำหน่ายรายใหญ่เพียงไม่กี่ราย”

กล่าวโดยสรุป สิทธิเด็ดขาดตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่เปิดโอกาสให้ผู้ทรงสิทธิแสวงหาประโยชน์ทางพาณิชย์ อาจจะไม่ใช่เหตุผลที่แท้จริงที่ทำให้ผู้ประกอบการทำการลงทุน

วิจัยและพัฒนาหรือสร้างสรรค์ผลงานทางปัญญา หากแต่เป็นการแข่งขันทางการค้าในแวดวงอุตสาหกรรม ที่เป็นสาเหตุอันแท้จริงที่ผลักดันให้เกิดกิจกรรมดังกล่าวขึ้น

ผู้ศึกษาเห็นว่า การเป็นเครื่องจูงใจไม่ใช่เหตุผลหลักของการประดิษฐ์และสร้างสรรค์ผลงาน แต่การให้ความคุ้มครองอันเนื่องมาจากแนวคิดในการเป็นเครื่องมือพัฒนา เศรษฐกิจโดยมีทฤษฎีการเป็นเครื่องจูงใจรองรับเป็นสิ่งที่สมควรที่ผู้สร้างสรรค์ควรได้รับตามความเหมาะสมกับความสามารถของเขาที่ใช้ความอดสาหัส สติปัญญา แรงกาย ในการสร้างสรรค์ผลงาน

2.2 ทฤษฎีการเปิดเผยข้อมูลความรู้ต่อสังคม (Theory of Disclosure of Information)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า หากปราศจากการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว ผู้ที่เป็นเจ้าของผลงานทางปัญญาจะเก็บข้อมูลความรู้ที่ตนได้คิดค้น หรือพัฒนาขึ้นไว้เป็นความลับ ซึ่งการกระทำดังกล่าวจะไม่ใช่ประโยชน์แก่ผู้ใดทั้งสิ้น ดังนั้นการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาตามแนวความคิดนี้จึงมีลักษณะเป็นการแลกเปลี่ยนกัน (Quid Pro Quo) ระหว่างเจ้าของผลงานทางปัญญากับสังคม ซึ่งระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เดินตามแนวความคิดนี้มากที่สุดก็คือ ระบบสิทธิบัตร โดยกฎหมายสิทธิบัตรกำหนดให้ผู้ขอรับสิทธิบัตรทำการเปิดเผยรายละเอียดข้อมูลการประดิษฐ์ต่อสาธารณชน (โดยผ่านเจ้าหน้าที่ของรัฐ) เพื่อแลกเปลี่ยนกับสิทธิเด็ดขาดที่รัฐจะมอบให้ เชื่อกันว่าด้วยวิธีการเช่นนี้ จะทำให้สังคมได้รับประโยชน์จากวิทยาการความรู้ที่ผู้ประดิษฐ์ได้คิดค้นขึ้น

ข้อมูลการประดิษฐ์ที่ได้จากการขอรับสิทธิบัตรนี้จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อหน่วยงานของรัฐ สถาบันวิจัย นักวิจัย และบริษัทอุตสาหกรรม ในอันที่จะทำการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแขนงต่าง ๆ ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น สำหรับหน่วยงานของรัฐ ข้อมูลสิทธิบัตรจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดแผนนโยบายที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเทคโนโลยีของประเทศ โดยทำให้สามารถจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของสาขาเทคโนโลยีที่รัฐจะให้การส่งเสริม สำหรับสถาบันวิจัยและนักวิจัยนั้น จะได้รับประโยชน์หลายประการจากรายละเอียดข้อมูลที่มีการระบุไว้ในเอกสารสิทธิบัตร ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในด้านการสืบค้นงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง หรือเพื่อให้ทราบ ถึงงานวิจัยที่ได้มีการทำไว้ก่อนหน้านั้นแล้วหรือที่กำลังทำอยู่ในขณะนั้น อันจะช่วยเหลือหลีกเลี่ยงปัญหาการทำวิจัยซ้ำซ้อน และท้ายที่สุด ข้อมูลสิทธิบัตรยังเป็นประโยชน์ต่อบริษัทอุตสาหกรรม ทั้งในการที่จะพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นใช้เอง ในการปรับปรุงเทคโนโลยี และการซื้อหาเทคโนโลยีที่บริษัทเหล่านั้นต้องการ โดยทำการประเมินและเปรียบเทียบความเหมาะสมของเทคโนโลยีที่ต้องการซื้อ นอกจากนี้ข้อมูลสิทธิบัตรยังจะช่วยให้บริษัทเอกชนสามารถกำหนดแผนการตลาดได้อย่างถูกต้องเหมาะสม อีกทั้งยังทำให้บริษัทสามารถหลีกเลี่ยงการละเมิด สิทธิบัตรของผู้อื่นได้

แม้จะมีการกล่าวอ้างถึงข้อดีหลายประการของข้อมูลสิทธิบัตร แต่นักวิชาการหลายท่านได้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับประโยชน์ของข้อมูลสิทธิบัตรดังกล่าว ข้อโต้แย้งประการหนึ่งก็คือ ปัญหาในเรื่องความไม่สมบูรณ์ของเอกสารสิทธิบัตร ข้อโต้แย้งนี้ได้เน้นว่า การที่บุคคลใดจะขอรับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตร บุคคลดังกล่าวจะต้องตระหนักแล้วว่า ตนไม่สามารถเก็บข้อมูลการประดิษฐ์ที่คิดค้นขึ้นมาได้ไว้เป็นความลับตลอดไป การได้มาซึ่งสิทธิเด็ดขาดตามกฎหมายแม้ว่าจะเป็นการได้มาเพียงชั่วคราวเท่านั้น ก็ยังดีกว่าที่จะปล่อยให้การประดิษฐ์ถูกผู้อื่นนำไปใช้ โดยตนเองไม่ได้รับสิ่งใดเป็นการตอบแทนเลย

เมื่อการขอรับสิทธิบัตรมิใช่ทางเลือกที่ดีที่สุดที่ผู้เป็นเจ้าของเทคโนโลยีต้องการ ก็ย่อมเป็นที่แน่นอนว่าผู้ขอรับสิทธิบัตรจะต้องกระทำทุกวิถีทางเพื่อปกปิดข้อมูลการประดิษฐ์ของตนไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งนี้เพราะหากสามารถเก็บงำข้อมูลสำคัญบางประการเกี่ยวกับการประดิษฐ์เอาไว้ได้ ก็จะทำให้ผู้เป็นเจ้าของเทคโนโลยีสามารถรักษาอำนาจผูกขาดของตนและคงความได้เปรียบเหนือคู่แข่งทางการค้าอื่น ๆ ได้ต่อไป แม้ภายหลังจากที่อายุการคุ้มครองสิทธิบัตรจะสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม

หนึ่งผู้ขอรับสิทธิบัตรจะไม่มีเจตนาที่จะปกปิดข้อมูลการประดิษฐ์บางอย่างเอาไว้ แต่โดยลักษณะทั่วไปของเทคโนโลยีที่มักจะมีคุณสมบัติลับซับซ้อนนั้น การเปิดเผยข้อมูลการประดิษฐ์อย่างสมบูรณ์และครบถ้วน ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากทางปฏิบัติ

ดังนั้นแม้ว่าการเปิดเผยข้อมูลที่ไม่ครบถ้วนจะเกิดขึ้นจากความตั้งใจของผู้รับสิทธิบัตรหรือไม่ก็ตาม การที่สาธารณชนจะได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบคำขอรับสิทธิบัตร ที่จะทำการตรวจสอบว่าคำขอรับสิทธิบัตรที่ยื่นมานั้นได้มีการเปิดเผยข้อมูลการประดิษฐ์อย่างครบถ้วนชัดเจนตามบทบัญญัติของกฎหมายหรือไม่ ซึ่งหากประเทศใดไม่มีระบบการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้เจตนารมณ์ของกฎหมายในเรื่องนี้ไม่อาจเป็นไปได้

กล่าวโดยสรุป กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาบางลักษณะ อันได้แก่ กฎหมายสิทธิบัตร มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้มีการเปิดเผยรายละเอียดข้อมูลต่อสาธารณชน อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างแหล่งข้อมูลความรู้ให้แก่สังคม เพราะกฎหมายดังกล่าวมีบทบังคับให้ผู้ขอรับสิทธิบัตรทำการเปิดเผยรายละเอียด และข้อมูลของการประดิษฐ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ หากปราศจากซึ่งการคุ้มครองตามสิทธิบัตร ผู้ประดิษฐ์ก็จะเก็บข้อมูลความรู้ที่ตนคิดค้นได้ไว้เป็นความลับ ซึ่งการกระทำดังกล่าวจะไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ใดทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม การบรรลุนิ

วัตถุประสงค์ของกฎหมายในข้อนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความชัดเจนของข้อมูลรายละเอียดการประดิษฐ์ และขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ตรวจสอบคำขอรับสิทธิบัตร

2.3 ทฤษฎีการป้องกันการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมและการคุ้มครองผู้บริโภค

(Prevention of Unfair Competition and Consumer Protection)

กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาบางลักษณะมีเจตนารมณ์ที่ต่างไปจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาอื่น โดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับการรับรองสิทธิตามธรรมชาติของผู้สร้างสรรค์ผลงานทางปัญญา หรือส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรคผลงานทางปัญญา ความมุ่งหมายดังกล่าวมีอยู่ 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคให้ทราบถึงแหล่งที่มาของสินค้า และประการที่สอง เพื่อปกป้องผู้ประกอบการมิให้ถูกลอกเลียนเครื่องหมายการค้าโดยไม่เป็นธรรมกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่มีความมุ่งหมายในการคุ้มครองผู้บริโภค ได้แก่ กฎหมายเครื่องหมายการค้า และกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กฎหมายทั้งสองลักษณะนี้มีเจตนารมณ์ที่คล้ายคลึงกันประการหนึ่ง คือ เพื่อที่จะให้ผู้บริโภคทราบถึงแหล่งที่มาของสินค้า ซึ่งอาจเป็นการให้ทราบถึงตัวบุคคลที่ผลิตสินค้าหรือให้ทราบว่าสินค้านั้นมีแหล่งกำเนิดจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ใด ถ้าหากปราศจากการคุ้มครองดังกล่าวแล้ว ก็จะมีผลใช้ประชาชนเกิดความสับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้าได้

นอกจากนี้ กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญายังมีความมุ่งหมายที่สำคัญอีกประการในการป้องกันการกระทำที่เป็นการเอารัดเอาเปรียบในทางธุรกิจ แนวความคิดนี้เชื่อว่า การที่บุคคลใดลงทุนลงแรงในการประดิษฐ์ คิดค้นหรือพัฒนาผลงานทางปัญญาขึ้น บุคคลนั้นย่อมคาดหวังว่าตนจะได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งที่ตนได้คิดค้นหรือพัฒนานั้น หากบุคคลอื่นสามารถนำเอาผลงานของผู้ประดิษฐ์หรือผู้สร้างสรรค์ไปใช้ได้โดยเสรี ก็จะเป็นการไม่เป็นธรรมกับเจ้าของผลงานทางปัญญา

มีข้อควรพิจารณา อีกประการว่า คุณค่าของทรัพย์สินทางปัญญาบางประเภท เช่น เครื่องหมายการค้า จะขึ้นอยู่กับชื่อเสียงความนิยมในตัวสินค้า (Goodwill) ภายใต้อเครื่องหมายการค้า นั้นเป็นสำคัญ ซึ่งชื่อเสียงและความนิยมในตัวสินค้านั้นมักเกิดขึ้นจากปัจจัยสองประการ คือ คุณภาพของสินค้า และการโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้าโดยผู้ประกอบการที่เป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้าของ ดังนั้น การนำเอาเครื่องหมายการค้าของผู้ประกอบการดังกล่าวไปใช้จึงเป็นการฉกฉวยเอาชื่อเสียงความนิยมดังกล่าวไปใช้อย่างไม่เป็นธรรม

เครื่องหมายการค้ามีความสำคัญต่อการสร้างความนิยมของสินค้าในหมู่ประชาชนผู้บริโภค และทำให้ผู้บริโภคได้รับข้อมูลเกี่ยวกับตัวสินค้า แต่เครื่องหมายการค้าก็อาจทำให้ประชาชนติดยึดกับสินค้าของตน (Brand Loyalty) ได้ ซึ่งการติดยึดในตัวสินค้านั้นอาจเกิดขึ้นจากการ

ได้รับอิทธิพลของการโฆษณาสินค้า การโฆษณาสินค้าโดยส่วนใหญ่มักจะกระทำด้วยการสร้าง ความคุ้นเคยกับตัวสินค้า หรือสร้างค่านิยมบางอย่างเกี่ยวกับสินค้า หรือด้วยการเชื่อมโยงภาพลักษณ์ ในทางสังคมกับการบริโภคสินค้านั้น เช่น ภาพลักษณ์ในเรื่องความหรูหรา มั่งคั่ง ความเฉลียวฉลาด ความมีเสน่ห์ ความแข็งแรง ฯลฯ ตัวอย่างเช่น การโฆษณาสุราโดยเน้นในเรื่องความเป็น ลูกผู้ชาย หรือการโฆษณาเครื่องดื่มบำรุงกำลัง โดยแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้แข็งแรงมีพลังกำลัง เป็นต้น

บริษัทผู้ประกอบการมักให้ความเห็นว่า การโฆษณาประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์ เพราะเป็นการให้ข้อมูลข่าวสารโดยตรงแก่ประชาชนผู้บริโภค ประชาชนจะสามารถทราบถึงความมีอยู่ของสินค้า และสามารถใช้นั้นได้อย่างถูกต้อง โดยผ่านข้อมูลการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ เช่น ผลิตภัณฑ์ยา เคมีภัณฑ์ และเครื่องดื่มบำรุงกำลัง เป็นสิ่งที่อาจให้ทั้งประโยชน์ และโทษแก่ผู้บริโภค หรือสินค้าบางประเภทก็มีแต่โทษแต่เพียงประการเดียว เช่น สุรา บุหรี่ ฯลฯ เนื่องจากผู้ประกอบการโดยทั่วไปมักต้องการจะแสวงหาผลกำไรสูงสุด และต้องการจำหน่ายสินค้า ให้ได้มากที่สุด กรณีจึงไม่เป็นที่น่าสงสัยว่า การโฆษณาสินค้าต่าง ๆ จะมุ่งเน้นแต่เพียงการให้ข้อมูล ในด้านที่เป็นประโยชน์และที่เป็นข้อดีของสินค้าเท่านั้น ส่วนข้อมูลในด้านลบของตัวสินค้า ก็จะไม่ ถูกหยิบยกมากล่าวไว้ในโฆษณาแต่จะถูกผู้ประกอบการปกปิดเอาไว้

ประเด็นที่ควรพิจารณา อีกประการก็คือ หากคุณค่าของเครื่องหมายการค้าเกิดขึ้นจากการโฆษณาประชาสัมพันธ์ เหตุใดจึงได้มีการจัดให้เครื่องหมายการค้าเป็นทรัพย์สินทางปัญญา ประเภทหนึ่ง ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ทรัพย์สินทางปัญญาคือสิทธิทางกฎหมายที่มีอยู่เหนือผลงานทาง ปัญญาของบุคคล หากใช้หลักการนี้เป็นเกณฑ์พิจารณาแล้วจะเห็นว่า เครื่องหมายการค้ามี องค์ประกอบทางด้านการสร้างสรรค์ทางปัญญาน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับผลงานทางปัญญาอื่น

นักนิติศาสตร์จำนวนหนึ่งไม่เห็นด้วยกับการที่จะถือว่า เครื่องหมายการค้าเป็นสิทธิใน ทรัพย์สิน (Proprietary Rights) นักนิติศาสตร์กลุ่มนี้มีความเห็นว่า การคุ้มครองเครื่องหมายการค้า ได้กระทำโดยมีเป้าหมายที่จะให้ประชาชนทราบถึงแหล่งกำเนิดหรือแหล่งที่มาของสินค้าหรือ บริการเป็นสำคัญ กฎหมายเครื่องหมายการค้ามิได้มีเจตนารมณ์หลักในการคุ้มครองสิทธิตาม ธรรมชาติของเจ้าของ และได้มีวัตถุประสงค์ในอันที่จะตอบแทนการสร้างสรรค์สิ่งที่มี คุณประโยชน์ต่อสังคม ดังเช่นในกรณีของกฎหมายสิทธิบัตรและลิขสิทธิ์

อย่างไรก็ดี แนวความคิดดังกล่าวไม่ได้รับการตอบรับจากผู้ที่เกี่ยวข้องเท่าใดนัก และกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ในปัจจุบันต่างให้การรับรองความเป็นทรัพย์สินของเครื่องหมาย การค้า กฎหมายของนานาประเทศ ถือว่าเครื่องหมายการค้าเป็นสิทธิตามกฎหมายที่เจ้าของสามารถ

โอนหรือก่อให้เกิดการระคิดพันได้ อีกทั้งการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์จากเครื่องหมายการค้า ไม่ว่าจะ เป็นในรูปแบบของการโอนสิทธิ (Assignment) การทำสัญญาอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายการค้าหรือ บริการ (Licensing) รวมทั้งการทำสัญญาเกี่ยวกับการใช้เครื่องหมายการค้าในรูปแบบพิเศษต่าง ๆ เช่น สัญญาแฟรนไชส์ (Franchising) ถือว่าเป็นธุรกรรมที่แพร่หลายและได้รับความนิยมมากกว่า การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ จากทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่น (จักรกฤษ ครอบงำ และคณะ , 2548, หน้า 75-78)

จากแนวคิด ทฤษฎีข้างต้นกล่าวโดยสรุปได้ว่ากฎหมายให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเนื่องจากให้ความสำคัญแก่ความสามารถ ความสร้างสรรค์ของเจ้าของความคิด ประกอบกับการให้ความคุ้มครองเกิดขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ จากทฤษฎีการเป็นเครื่องจูงใจ การเปิดเผยข้อมูลต่อสังคม การแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมและการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งทรัพย์สินทางปัญญามีบทบาทและควมสำคัญทางเศรษฐกิจอย่างมาก แต่สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาได้มีอยู่ถาวรตลอดไปจากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักการสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา จึงกล่าวได้ว่าแนวคิดทฤษฎีมีความสมดุลทั้งในแง่การคุ้มครองสิทธิของผู้สร้างสรรค์ และหลักการระงับสิทธิตามเหตุที่เหมาะสม สัมกับสภาพเหตุการณ์เพื่อความคล่องตัวในทางปฏิบัติและระบบเศรษฐกิจการค้า